

Agripol

Module for Face-to-Face Event

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

This work is licensed under CC BY-SA 4.0.
To view a copy of this license, visit:
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Informacje o projekcie

Akronim projektu:	AGRIPOL
Tytuł projektu:	AGRIPOL - Zrównoważony Roz Kształceniu Zawodowym
Numer projektu:	2020-1-DE02- KA202-007483
Agencja Narodowa:	National Agency "Education for Europe" at the Federal institute for Vocational Education and Training (NA-BIBB)
Strona internetowa projektu:	www.agripol-education.eu
Partner projektu:	Institute for Didactics of Democracy, Leibniz University of Hanover
Wersja dokumentu:	1.0
Rok przygotowania dokumentu:	2022

Niniejszy projekt został przygotowany przy wsparciu Komisji Europejskiej. Publikacja ta odzwierciedla poglądy i opinie jej autorów. Komisja nie bierze odpowiedzialności za żadne użycie zawartych w niej informacji. Numer projektu: 2020-1-DE02- KA202-007483.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Projekt realizowany w ramach konsorcjum

Institute for Didactics of Democracy, Leibniz University of Hanover

Germany

www.idd.uni-hannover.de/en

Peco Institute for Sustainable Regional Development

Germany

<https://www.peco-ev.de/>

Agricultural University Plovdiv

Bulgaria

www.au-plovdiv.bg

Association of Bulgarian School of Politics Dimitry Panitza

Bulgaria

www.schoolofpolitics.org

Zespół Szkół Leśnych

Poland

www.zsl.org.pl

University College for Agrarian and Environmental Pedagogy

Austria

www.haup.ac.at/en/

Agricultural College Hollabrunn

Austria

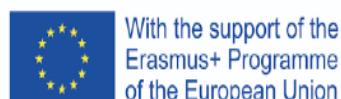
<https://lfs-hollabrunn.ac.at>

Demokratiezentrum Wien

Austria

www.demokratiezentrum.org

Spis treści

1. Konsumpcjonizm.....	1
1.1 Zadanie 1: Strumień świadomości na temat "konsumpcjonizmu"	1
1.2 Zadanie 2: Praca z tekstem + krótka prezentacja	1
1.3 Zadanie 3: Refleksja: Praca w grupach – kwestie do przemyślenia	4
1.4 Zadanie 4: Praca z tekstem + krótka prezentacja	4
1.5 Organizacje pozarządowe i Sieci jako źródła informacji	8
1.6 Ćwiczenie dodatkowe: Lista kontrolna w formie plakatu - Przyszłość naszej konsumpcji w codziennym życiu szkolnym.....	8
1.7 Bibliografia	9
2. Co nas tak naprawdę motywuje?	11
2.1 Podejście teoretyczne: Dlaczego zachowujemy się w taki, a nie inny sposób (w odniesieniu do społeczeństwa, edukacji, wyznawanych wartości)?	11
2.2. Ćwiczenie: Piramida wartości (Popova Y et al.)	15
2.3. Strategie działań.....	16
2.4. Ćwiczenie "Zaplanuj zieloną przyszłość opartą na zasadach zrównoważonego rozwoju"	18
2.5 Refleksja - zadanie.....	19
2.6 Organizacje pozarządowe / Sieci, dzięki którym możesz dowiedzieć się więcej.....	19
2.7 Bibliografia	20
3. Dysonans poznawczy	21
3.1 Wprowadzenie do tematu	21
3.2 Podstawy psychologiczne	22
3.2.1 Natura "dysonansu poznawczego"	22
3.2.2 Sytuacje występowania dysonansu poznawczego.....	23
3.2.3 Reakcje indywidualne	23

3.3 Sposoby zmniejszenia dysonansu poznawczego	24
3.4 Dysonans poznawczy: przykłady z życia wzięte	26
3.5 Zastosowanie teorii dysonansu poznawczego	27
3.6 Zadania	28
3.7 Bibliografia	29
4. Wpływ jednostki na środowisko naturalne	31
4.1 Zadanie wprowadzające: Nasz wpływ na środowisko naturalne	31
4.2 Jadłodzielnia (Food Sharing)	32
4.3 Resztki żywności.....	33
4.4 Jaki wpływ na środowisko naturalne mają nasze nawyki żywieniowe?	34
4.5 Co możesz zrobić, aby swoje nawyki żywieniowe uczynić bardziej przyjazne dla klimatu?	34
4.6 Podaj dalej	35
4.7 Bibliografia	36
5. Możliwości uczestnictwa	39
5.1 Wprowadzenie	39
5.2 Wpływ na poziomie ustalania polityki	41
5.3. Zachowanie jednostki	42
5.4 To, co jemy i jak żyjemy ma znaczenie!	44
5.5 Różnorodność etykiet	46
5.6 Dieta: Wszystkożercy? Mięsożercy? Roślinożercy czy Owocożercy?	47
5.7 LEADER	49
5.8 Przykłady organizacji pozarządowych, inicjatyw i sieci	50
5.9 Bibliografia	51
6. Materiały informacyjne	52
6.1 Artykuł prasowy autorstwa Emma Bryce "Miliony ton martwych zwierząt: Skandal wokół odpadów rybnych"	52
6.1.1 Ćwiczenia dla uczniów	58
6.1.2 Ćwiczenia dla nauczycieli.....	58

6.1.3 Wskazówki i rady/Organizacje pozarządowe dla zrównoważonego rozwoju	59
6.2 Artykuł prasowy autorstwa Anna Turns "Cicha rewolucja: wzrost popularności ogródków społecznych w Wielkiej Brytanii"	59
6.2.1 Ćwiczenia dla nauczycieli.....	64
6.2.2 Ćwiczenia dla nauczycieli.....	64
6.2.3 Wskazówki i rady / Organizacje pozarządowe dla zrównoważonego rozwoju	65
7. Sesja szkoleniowa z zakresu dydaktyki w obszarze Edukacji dla Zrównoważonego rozwoju (ESD).....	66
7.1 Jak stworzyć przyjazne otoczenie dla nauki o Zrównoważonym rozwoju	66
7.1.1 Co można zrobić?	68
7.1.2 Dlaczego metody niekonwencjonalne?	69
7.2 Włącz zdolność krytycznego myślenia u uczniów	70
7.3 Różne style uczenia się - Refleksja	73
7.3.1 Uczenie się oparte na rozwiązywaniu problemów.....	74
7.3.2 Aktywne uczenie się.....	75
7.3.3 Różnorodność zajęć pozaszkolnych i różnorodność metodologiczna	75
7.4 Rodzaje uczenia się	76
7.5 Burza mózgów - ćwiczenie	78
7.6 Zestaw tematów do lekcji o zrównoważonym rozwoju	80
7.7 Możliwości działań.....	80
7.8 Organizacje pozarządowe, dzięki którym możesz dowiedzieć się więcej	81
7.9 Bibliografia	84

1. Konsumpcjonizm

Zawartość rozdziału

1. Zadanie 1: Strumień świadomości na temat "konsumpcjonizmu"
2. Zadanie 2: Praca z tekstem + krótka prezentacja
3. Zadanie 3: Refleksja: praca w grupach – kwestie do przemyślenia
4. Zadanie 4: Praca z tekstem + krótka prezentacja
5. Organizacje pozarządowe i Sieci jako źródło informacji
6. Dodatkowo (jeżeli zajdzie taka potrzeba i czas pozwoli) lista kontrolna w formie plakatu: Przyszłość naszej konsumpcji w codziennym życiu szkolnym
7. Bibliografia

1.1 Zadanie 1: Strumień świadomości na temat "konsumpcjonizmu"

Praca indywidualna

Przygotujcie kartkę papieru oraz coś do pisania (do robienia notatek można też użyć narzędzi cyfrowych takich jak komputer, laptop, tablet czy telefon komórkowy) i zapiszcie wszystko, co przychodzi wam do głowy na temat pojęcia „konsumpcjonizm”. Pracujcie bez przerw przez trzy minuty, zapisując swe myśli. Uwaga! Nie ma tutaj jedynej poprawnej odpowiedzi, nie jest wymagana konkretna wiedza na ten temat; to co się tu liczy, to wasze pomysły, myśli i sugestie! Nauczyciel prowadzący ogłosi koniec czasu przeznaczonego na to zadanie po trzech minutach.

Sesja plenarna

W sesji plenarnej z nauczycielem, klasa omówi efekty pracy metodą Strumienia świadomości, a uczniowie zaprezentują to, co wypracowali w trakcie wykonywania ćwiczenia.

1.2 Zadanie 2: Praca z tekstem + krótka prezentacja

Praca indywidualna

Przeczytajcie poniższy tekst i wynotujcie z niego najważniejsze rzeczy.

Następnie, przygotujcie krótką prezentację: waszym zadaniem jest wyjaśnienie tego, co przeczytaliście na temat konsumpcjonizmu. Na prezentację tematu macie trzy minuty. W tym celu utwórzcie slajd w programie Power Point zawierający pytanie na temat "konsumpcjonizmu" do dyskusji w grupie. Zaprezentujcie swoje wnioski grupie i nauczycielowi.

Materiał: Tekst

Co oznacza pojęcie konsumpcjonizm?

Ogólnie rzecz biorąc, konsumpcja jest definiowana jako wykorzystanie (oszczędne, ekonomiczne) towarów w dużej ilości. Stąd, pojęcie konsumpcjonizmu opisuje zjawisko nadmiernego użytkowania produktów, wytworzonych towarów i usług. Odnosi się do konsumenckiej ideologii społeczeństwa Zachodu, wg której konsumenci zachęceni są do wydawania posiadanych środków. (Hayes 2021). To stymuluje produkcję i napędza wzrost gospodarczy. Jako norma życiowa konsumpcjonizm opiera się na założeniu: im więcej zużywamy, tym jesteśmy zamożniejsi. Zgodnie z tą koncepcją, konsumpcja towarów i usług w dużych ilościach poprawia samopoczucie jednostki i daje jej poczucie szczęścia (Hayes 2021). Podsumowując, konsumpcjonizm zachęca do pozyskiwania rzeczy i zwiększania stanu ich posiadania. Niemniej jednak, postawa ta jest często krytykowana ze względu na swoje społeczne i psychologiczne konsekwencje oraz na efekt jaki wywiera na środowisko naturalne (Hayes 2021).

Rysunek 1: Konsumpcjonistyczny styl życia, źródło: <https://tobykurien.com>

Cechy charakterystyczne konsumpcji

Konsumpcja stanowi naturalną część bycia istotą ludzką i zgodnie z tym pełni różne funkcje (Endlich Wachstüm 2016):

- (1) Ludzie użytkują towary i korzystają z usług aby zaspokoić podstawowe potrzeby takie jak jedzenie czy mieszkanie.
- (2) Konsumpcja ułatwia życie i stanowi źródło jego udogodnień. Dlatego też ludzie użytkują towary i korzystają z usług dla poprawy samopoczucia, osiągnięcia poczucia szczęścia czy przyjemności..
- (3) Korzystanie z konkretnych towarów i usług sprawia, że zaspokojona zostaje potrzeba współzawodnictwa na gruncie społecznym, seksualnym oraz uczuciowym, jak również potrzeba skupienia uwagi. W ten sposób (poprzez konsumpcję) ludzie zaspokajają swoją potrzebę bycia pożądanym.
- (4) Towary i usługi (np. ubranie, muzyka i jedzenie) odgrywają rolę w procesie kształtowania tożsamości i poczucia przynależności. Produkty w sposób symboliczny informują też o wyznawanych przez jednostkę ideałach. Poprzez korzystanie z określonych towarów ludzie identyfikują się z konkretną grupą społeczną, a zarazem odróżniają od innych grup.
- (5) Konsumpcja jest niezwykle ważna również pod względem społecznym. Stosując porównanie jednostki do innych, wyznacza jej pozycję społeczną.
- (6) Bezrefleksyjna konsumpcja może stać się nawykiem. Łatwo przyzwyczaić się do pewnego poziomu materialnego posiadania, a stąd już niedaleko do zależności kulturowej.

Potrzeby podstawowe zwykle mogą być zaspokojone na bardzo niskim poziomie konsumpcji. Assadourian (2010: 187) odnotowuje że "poziom konsumpcji jest prawie całkowicie napędzany normami kulturowymi". Jednakże, zaspokajanie wyłącznie podstawowych potrzeb, niektórym konsumentom zdaje się nie wystarczać. "W dzisiejszym świecie to właśnie konsumpcja jest tym, co stanowi podstawowe narzędzie w procesie kreowania i wyrażania osobowości człowieka." (Krajewski 1997 cytowany przez Blonski/Witek 2019: 9). Konsekwencją tego zjawiska jest przecenianie wartości konsumpcji w tej dziedzinie.

Rośnie krytycyzm w odniesieniu do niepoohamowanej konsumpcji. Na przykład, minimalizm, ideologiczny ruch określany także mianem antykonsumpcjonizmu, potępia nadmierne nabywanie i używanie dóbr materialnych. Minimalizm charakteryzują: prostota, klarowność i skupienie się niewielkiej ilości

najpotrzebniejszych rzeczy (przeciwieństwo zbieractwa). Wg Blonskiego i Witka (2019:8): "Minimalizm oznacza przemyślane ograniczenie konsumpcji do racjonalnych rozmiarów, które wynikają z naturalnych, indywidualnych, fizycznych i psychicznych cech konsumenta, z naciskiem na proces podejmowania przez niego odpowiedzialnych decyzji w tej materii." Podobne trendy takie jak antykonsumpcjonizm czy freeganizm odnoszą się do ograniczania (z różnych względów) obecnej, nadmiernej konsumpcji. Powodem tego ograniczania może być np. większa świadomość i odpowiedzialność (Blonski/Witek 2019: 11).

1.3 Zadanie 3: Refleksja: Praca w grupach – kwestie do przemyślenia

Praca grupowa

Zastanówcie się nad odpowiedziami na następujące pytania – przemyślcie je i przedyskutujcie w grupach. Dla lepszej wizualizacji zastosujcie kodowanie kolorami – różne kolory dla odpowiedzi na poszczególne pytania.

- W jaki sposób można połączyć konsumpcję i zrównoważony rozwój?
- W jaki sposób konsumpcja kształtuje jednostkę?
- Pomyślcie: jak opisalibyście zachowania/postawy konsumpcjonistyczne?
- Na jakie problemy/kwestie zwrócilibyście uwagę omawiając ten temat?
- Czy jest w tym coś dobrego? Co?
- I w końcu: jakie kroki mogłyby zostać podjęte w celu zapewnienia bardziej zrównoważonej konsumpcji? Co konkretnie zastosowałibyście i w jaki sposób, aby to osiągnąć?

Zaprezentujcie efekty pracy swojej grupy klasie na tablicy Flipchart, za pomocą kolorowych karteczek.

1.4 Zadanie 4: Praca z tekstem + krótka prezentacja

Praca indywidualna

Przeczytajcie poniższy tekst i wynotujcie z niego najważniejsze rzeczy. W ramach wymiany poglądów i wypracowanych wspólnie rezultatów, wyjaśnijcie zadania

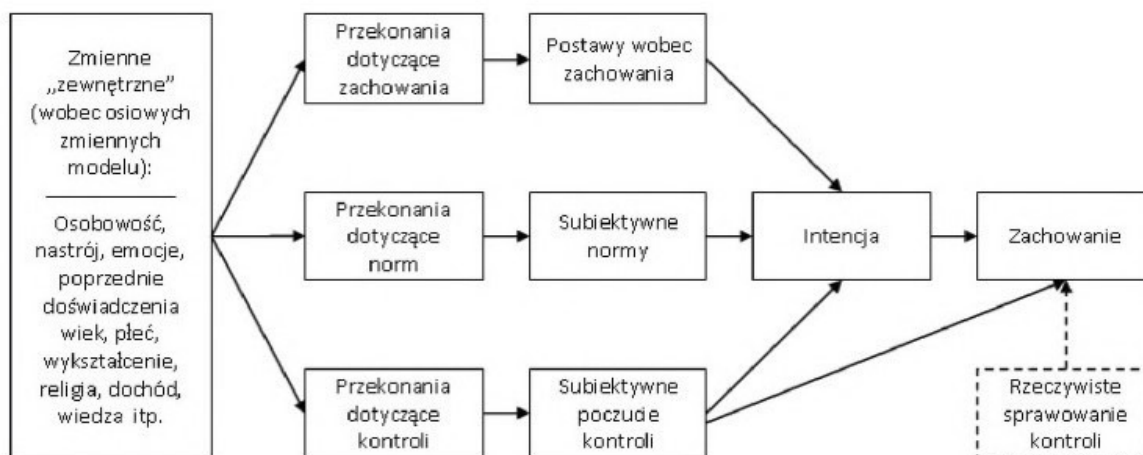
otwarte oraz zaprezentujcie sugestie waszej grupy wszystkim uczestnikom na sesji plenarnej.

Materiał: Tekst

Kontekstualizacja zrównoważonego rozwoju i konsumpcji

Obecnych modeli konsumpcji nie można uznać za zrównoważone i muszą one zostać zmienione, jeśli społeczność ludzka ma pozostać stabilna. Konsumcjonizm, ciągłe dążenie do wzrostu gospodarczego i związana z tym nadmierna konsumpcją wpływają na środowisko naturalne np. przybierając formę nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych, rosnącej ilości odpadów i globalnego ocieplenia.

W celu zminimalizowania niekorzystnych efektów konsumpcji i inwestycji, ludzie skłaniają się ku konsumpcji zrównoważonej lub tzw. eko-konsumpcji, która przyczynia się do zmniejszenia problemów środowiska przyrodniczego lub przynajmniej zapobiega zwiększaniu się tych problemów. (Masson/Leßmann 2016: 1). Dla niektórych konsumentów koncepcja świadomej konsumpcji dóbr oznacza dokonywanie wyborów w oparciu o posiadana wiedzę na temat ich społecznych, ekologicznych i politycznych konsekwencji. Różni ludzie są konsumentami różnych dóbr i usług, a czynniki społeczne w przypadku konsumpcji i zrównoważonego rozwoju (np. wiek, płeć, dochód czy wykształcenie) oraz zdolności jednostek w tych dziedzinach mają znaczenie. Konsumpcja podlega ograniczeniom, które wypływają z nierównej dystrybucji dóbr materialnych. (Masson/Leßmann 2016: 1). Zgodnie z tą teorią istnieje związek między cechami społeczno- ekonomicznymi oraz demograficznymi, jakie posiada konsument, a odpowiedzialnym zachowaniem w dziedzinie konsumpcji. Przykładowo, poziom edukacji w zakresie wiedzy i świadomości na temat problemów środowiska naturalnego uznany został za czynnik mający ważny wpływ na pro- ekologiczne zachowania konsumentów. (Tam/Chan 2018). Co więcej, wiele prac dotyczących teorii planowanego zachowania wskazuje, że postawy, normy subiektywne oraz kontrola zachowania są czynnikami mogącymi wpływać na to, co konsumenci mają w planie zakupić. (Yadav/Pathak 2017).

Rysunek 2: Teoria planowanego zachowania źródło: <https://www.europarl.europa.eu>

Różne rodzaje wpływu konsumpcji wywierane na jednostki

Oprócz nadmiernej konsumpcji i degradacji środowiska przyrodniczego, konsumpcjonizm wywiera też zróżnicowany wpływ na człowieka, także ten negatywny pod względem psychologicznym (Hayes 2021). Przede wszystkim, bodźce, na które narażeni są konsumenci mogą do wzrostu zadłużenia i w konsekwencji przyczynić się do kryzysu finansowego oraz recesji (Hayes 2021).

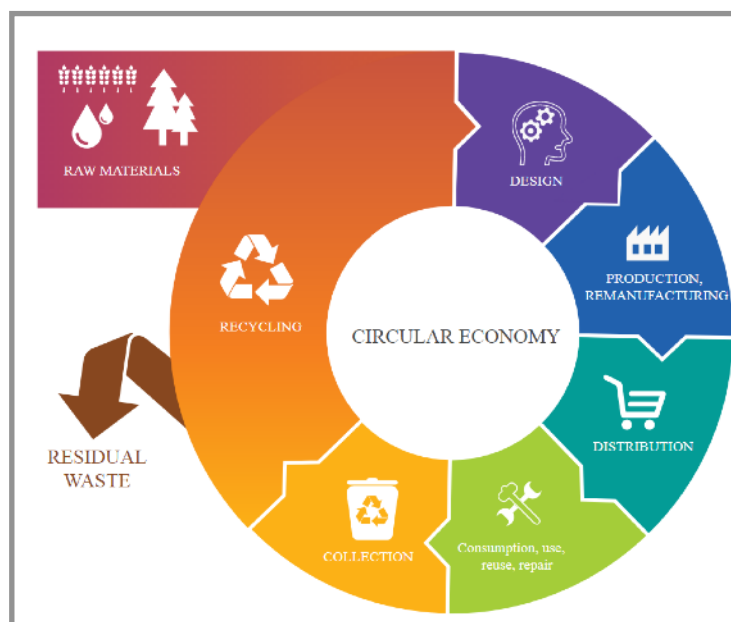
Po drugie, zgodnie z koncepcją ostentacyjnej konsumpcji (Veblen 1899), konsumenci dokonują zakupu, posiadają i używają zakupionych towarów w celu sygnalizowania i demonstrowania swojej pozycji społeczno-ekonomicznej. Ta tendencja do identyfikowania się z produktami postrzeganymi jako symbole statusu społecznego (np. markowe ubrania, biżuteria) może prowadzić do przeznaczania na zakupy dużej części dochodów i poświęcania na nie dużej ilości czasu. Konsekwencje takiego postępowania to nadmierna ilość odpadów, ale też pogorszenie relacji społecznych (Blonski/Witek 2019: 8). Dodatkowo, konsumpcjonizm może prowadzić do wzmagających się stanów lękowych, stresu związanego z posiadanym statusem społecznych i potrzebą utrzymania go za cenę, nawet za cenę ciągłego zwiększania konsumpcji. Pojawić może się ciągłe niezadowolenie, zmęczenie, napięcie nerwowe, pośpiech oraz stałe poczucie braku czegoś (Blonski /Witek 2019: 8). Badania psychologiczne wskazują, że ludzie żyjący dla realizowania celów konsumpcjonistycznych skarżą się na gorsze samopoczucie oraz brak szczęścia w relacjach z innymi ludźmi. Ci, którzy wyznają

wartości konsumpcjonistyczne takie jak bogactwo materialne i status społeczny jaki daje stan posiadania, okazują większy niepokój oraz przejawiają skłonność do depresji (APS 2012).

Związek z obecnym systemem gospodarczym

Styl życia w gospodarce kapitalistycznej charakteryzuje się nadmiernym materializmem. Tradycyjna gospodarka w sposób linearny opiera się na wzorcu postępowania: weź-wykonaj- wykorzystaj-wyrzuć oraz olbrzymich ilościach tanich, łatwo dostępnych materiałów i energii. Od strony polityki oznacza to wspieranie wzrostu konsumpcji w celu budowania i utrzymania silnej gospodarki (Hayes 2021). Taka masowa konsumpcja właśnie doprowadziła przesady w tym względzie; do konsumpcji, która jest nadmierna i nieuzasadniona, ani pod względem biologicznym, ani pod względem kulturowo-społecznym. " (Blonski/Witek 2019: 10). Negatywne konsekwencje tego procesu to zagrożenia środowiska przyrodniczego, takie jak zanieczyszczenie spowodowane rozwojem przemysłu, wyczerpanie zasobów naturalnych będące konsekwencją niepohamowanej konsumpcji na szeroką skalę oraz problemy ze składowaniem odpadów.

Rosnące tempo degradacji środowiska przyrodniczego sprawia, że w celu zapewnienia zdrowych i bezpiecznych warunków życia dla obecnie żyjących oraz przyszłych pokoleń, konieczna staje się zmiana konsumpcjonistycznych zachowań ludzi na takie, które nie naruszają równowagi ekologicznej. Jest to powód, dla którego kultura nabywania i użytkowania musi zmienić się w ekonomię zrównoważoną czyli gospodarkę obiegu zamkniętego (Saari et al. 2021: 1).

Rysunek 3: Model gospodarki obiegu zamkniętego, źródło: <https://www.linkedin.com>

Wspólne użytkowanie, dzierżawa, ponowne wykorzystywanie, naprawianie, odnawianie

i przetwarzanie już istniejących na rynku materiałów i towarów jak długo jest to możliwe, wydłuża ich cykl życia oraz możliwość użytkowania. Tak też, ten model zakłada ograniczenie odpadów do minimum i kładzie

nacisk na ochronę środowiska przez

przetwarzanie już funkcjonujących na rynku materiałów i produktów, które mogą być przetworzone na rzecz ograniczenia dostaw surowców.

1.5 Organizacje pozarządowe i Sieci jako źródła informacji

Consumers International: organizacja członkowska zrzeszająca grupy konsumenckie z całego świata w celu wzmocnienia i obrony praw konsumentów do dostępu do bezpiecznych i zrównoważonych produktów i usług: www.consumersinternational.org/

Greenpeace: międzynarodowa organizacja działająca na rzecz ochrony środowiska, której działania skupiają się na ochronie przyrody i klimatu oraz organizowaniu pokojowych, twórczych akcji w celu promowania idei bardziej ekologicznego świata: www.greenpeace.org/

The Natural Resources Defense Council (NRDC): organizacja nonprofit, której działania poświęcone są ochronie światowych zasobów naturalnych oraz zapewnieniu zdrowego i bezpiecznego otoczenia dla wszystkich: www.nrdc.org

World Resources Institute: organizacja badawcza współpracująca z rządami państw, biznesem, instytucjami i cywilnymi organizacjami społecznymi w celu zamiany posiadanych informacji w działania skupiające się na problemach takich jak zmiany klimatyczne, energia oraz żywność: www.wri.org

1.6 Ćwiczenie dodatkowe: Lista kontrolna w formie plakatu - Przyszłość naszej konsumpcji w codziennym życiu szkolnym

Praca indywidualna

W jaki sposób możemy zastosować wzorce zrównoważonego rozwoju w naszym codziennym życiu szkolnym (np. nienaruszające równowagi ekologicznej, lokalne i sezonowe produkty w szkolnej stołówce, przy jednoczesnym zmniejszeniu wyboru tych produktów)? Na temat jakich wyzwań związanych ze zrównoważonym rozwojem powinniśmy tutaj wysnuć refleksję i na jakie zmiany ja osobiście jestem gotowy / gotowa, aby zrównoważony rozwój stał się faktem w moim najbliższym otoczeniu?

Sesja plenarna

Podzielcie się swoimi sugestiami oraz zaprezentujcie notatki kolegom i koleżankom a także nauczycielowi, a następnie przedyskutujcie je w grupie.

Teraz stwórzcie listę propozycji działań i konkretnych rozwiązań do zastosowania na gruncie szkolnym: nauczyciel zapisuje propozycje uczniów na plakacie.

Wizualnie, plakat powinien być zaplanowany w sposób umożliwiający powieszenie go w klasie i traktowanie przez uczniów jak listy kontrolnej dla wszystkich w danej klasie tak, aby idee i pomysły mogły być, w sposób demokratyczny, stopniowo wprowadzane w życie szkoły.

1.7 Bibliografia

1. Assadourian, Erik (2010): Transforming Cultures: From Consumerism to Sustainability. In: Journal of Macromarketing 30 (2), 186-191.
2. Association for Psychological Science (APS) (2012): Consumerism and its antisocial effects can be turned on-or off. Available online at: <https://www.psychologicalscience.org/news/releases/consumerism-and-its-antisocial-effects-can-be-turned-on-or-off.html>, last accessed on: 23.02.2022.
3. Blonski, Krzysztof; Witek, Jolanta (2019): Minimalism in consumption? In: h 53 (2), 7-15.
4. Endlich Wachstum (2016): Why do we consume? The functions of consumption. Available online at: <https://www.endlich-wachstum.de/wp-content/uploads/>

2016/02/Chapter3-Why_do_we-consume-Background_text.pdf, last accessed on: 22.02.2022

5. Hayes, Adam (2021): Consumerism. In: Investopedia. Available online at: <https://www.investopedia.com/terms/c/consumerism.asp>, last accessed on: 22.02.2022.
6. Krajewski, M. (1997): Konsumpcja i współczesność. O pewnej perspektywie rozumienia świata współ-czesnego. Kultura i Społeczeństwo, 3
7. Masson, Torsten; Leßmann, Ortrud (2016): Ökologisch nachhaltiger Konsum und ungleiche Teilhabe. In: Berichterstattung zur sozioökonomischen Entwicklung in Deutschland: Exklusive Teilhabe – ungenutzte Chancen; dritter Bericht. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag, 1-21.
8. Saari, Ulla A.; Damberg, Svenja; Frömbling, Lena; Ringle, Christian M. (2021): Sustainable consumption behaviour of Europeans: The influence of environmental knowledge and risk perception on environmental concern and behavioral intention. In: Ecological Economies 189 (2021) 107155.
9. Tam, K.P., Chan, H.W. (2018): Generalized trust narrows the gap between environmental concern and pro-environmental behavior: multilevel evidence. Glob. Environ. Chang. 48, 182–194
10. Veblen, Thorstein (1899): Theory of the Leisure Class. Project Gutenberg.
11. Yadav, R., Pathak, G.S. (2017): Determinants of consumers' green purchase behavior in a developing nation: applying and extending the theory of planned behavior. Ecol. Econ. 134, 114–122

2. Co nas tak naprawdę motywuje?

Zawartość rozdziału

1. Część teoretyczna - 10 min.
2. Ćwiczenie "Piramida wartości" - 15 min.
3. Strategie działań - 3-4 min.
4. Ćwiczenie "Zaplanuj zieloną przyszłość opartą na zasadach zrównoważonego rozwoju" - 30 min.
5. Refleksje - 1 min.
6. Organizacje pozarządowe / Sieci, gdzie możesz dowiedzieć się więcej
7. Bibliografia

2.1 Podejście teoretyczne: Dlaczego zachowujemy się w taki, a nie inny sposób (w odniesieniu do społeczeństwa, edukacji, wyznawanych wartości)?

Motywacja jest wewnętrznym stanem człowieka, który wspiera, kieruje i pobudza człowieka do określonego zachowania, a także zajmuje wiodące miejsce jako część ludzkiej osobowości. Obejmuje ona celowe działanie w określonym czasie oraz wymaga bezpośredniego związku między zamierzoną czynnością a planowanym rezultatem.

Pojęcie "motywacji behawioralnej" używane jest zarówno w jej wąskim jak i szerokim znaczeniu. Biorąc pod uwagę to pierwsze znaczenie, jest ona postrzegana jako motywacja do konkretnych form zachowań ludzkich. W szerszym znaczeniu motywacja zachowań oznacza ogół tych psychologicznych momentów, które determinują całościowe zachowanie danej osoby. Podstawy popełnienia danego czynu uznawane są za pobudki danego zachowania. Zachowanie tutaj jest powodowane wewnętrzną potrzebą działania. Motyw działania sugeruje istnienie szczególnego nastawienia jednostki do pewnych rzeczy lub subiektywnego stanu, w jakim ta jednostka się znajduje. Siła napędowa w dynamice zachowania może mieć więcej bodźców pobudzających do

działania, czego rezultatem jest ich gradacja określana mianem "walki bodźców". W przypadku pojawienia się bodźców przeciwstawnych, mówimy o "konflikcie bodźców" (Nedelchev, N. 2010, 2011).

Badania nad naturą ludzkiego zachowania rozpoczęto w XIX wieku. Za początek przyjmowania motywacji we współczesnym, psychologicznym jej rozumieniu przyjmuje się poglądy S.L. Rubinsteina (1935), wg którego źródłami motywacji aktu wolnej woli mogą być skłonności, potrzeby, emocje, ale również zainteresowania, ideologia oraz świadomość wyzwań, jakie życie społeczne stawia przed ludźmi.

Motywacja jest tu zdefiniowana jako bodziec, zachęta do podejmowania celowych działań. O jej wadze niech świadczy to, że determinuje ona stopień aktywnego zaangażowania w podejmowane działania oraz postawę wykonawcy względem tych działań. Motywacja pozostaje pragnieniem osiągnięcia celu oraz dostarcza energii by na to pracować. Działanie w tym względzie należy rozpatrywać w czterech aspektach: (1). Wyznaczenie celu (2). Wysiłek w celu osiągnięcia go (3). Pragnienie osiągnięcia celu (4). Pozytywna postawa względem celowych, zamierzonych działań.

Istnieją różne popularne poglądy na temat natury motywacji. **Teoria samostanowienia (autodeterminacji)** Edwarda Deciego i Richarda Ryana, na przykład, jest oparta na związku między zewnętrznymi i wewnętrznymi motywami działania oraz podstawowej ludzkiej potrzebie autonomii. Jednostka jest w stanie, poprzez dokonywanie osobistych wyborów, rozpocząć i regulować wysiłki podejmowane w kierunku ukończenia zadania, które uważa za osobiście dla niej korzystne (Ryan, R. M., & Deci, E. L. 2000).

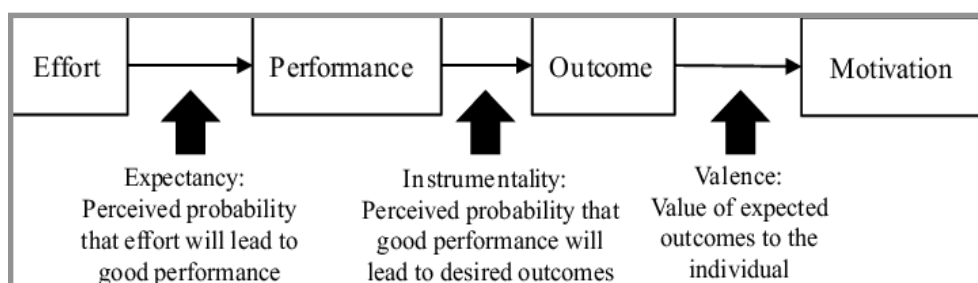
Motywacja wewnętrzna: wykonanie zadania wyłącznie dla osobistej korzyści, bez względu na istnienie jakiegось zewnętrznego nagrody. Motywy wewnętrzne wypływają z tożsamości jednostki, jej zainteresowania tematem oraz odczuwanym przez nią osobistym dobrostanem. Osoba jest wewnętrznie zmotywowana do działania i aktywna kiedy uważa zadania za interesujące i stanowiące wyzwanie. Nagrodą tutaj jest przyjemność płynąca wprost z działania lub świadomości posiadania odpowiednich umiejętności do jego wykonania.

Motywacja zewnętrzna: dążenie do uzyskania nagrody za wykonanie zadania. Ludzie są zewnętrznie zachęceni do działania, gdy po jego wykonaniu przewidziana jest nagroda. Nagroda ta nie ma bezpośredniego związku z wykonywanym zadaniem, ale oznacza np. zdobycie praktycznej lub materialnej wartości.

Jak mówi **dwuczynnikowa teoria Herzberga** (Alshmemri, M. et al. 2017), na motywację wpływają dwa typy czynników:

- **Motywatory** – wewnętrzne czynniki związane z osobowością. Są to pragnienie wzrostu, rozwoju, większego statusu społecznego, osiągnięcia sukcesu, kariery zawodowej, uznania i aprobaty oraz możliwości pracy twórczej.
- **Czynniki higieny** – zewnętrzne czynniki związane ze środowiskiem pracy. Należą do nich wynagrodzenie, warunki pracy, relacje interpersonalne, polityka administracyjna firmy, stopień kontroli itp. Ich nieobecność lub pogorszenie stanowi źródło niezadowolenia.

Kolejną rozpowszechnioną teorią jest **Teoria oczekiwań** Vroom'a. Wyraża ją poniższy schemat:

Rysunek 4: Teoria oczekiwań Vroom'a. K.J. Harris et al., International Journal of Hospitality Management 63 (2017).

Pomiędzy trzema czynnikami zilustrowanymi na powyższym schemacie zachodzi interakcja, ale aby motywacja była silna, wszystkie trzy muszą być obecne i solidne.

Pojęcie "bodźca" zawiera w sobie potrzebę, motywację, atrakcyjność, skłonność, aspiracje itp. Przy wszystkich różnicach wyżej wymienionych terminów, ich cechą

wspólną jest "dynamiczny" moment działania na drodze do osiągnięcia celu, który to moment, niezależnie od swojej specyfiki, zawsze zawiera w sobie wartość, którą chce osiągnąć podmiot bez względu na różnorodność środków i sposobów, które mogą do tego prowadzić.

Prace nad ludzką motywacją skupiają się nie tylko na wyżej wspomnianym związku między zachowaniem a rezultatem, ale też na rodzajach rezultatów, które wykazują tendencję do zyskiwania psychologicznej wartości w oczach ludzi. Dwie wielkie grupy rezultatów są określane jako potencjalne motywatory, pod warunkiem, że motywacja jest skonstruowana w sposób zapewniający osiągnięcie rezultatu bezpośrednio po oczekiwanym zachowaniu. Czynniki pierwszej grupy, nazywane rezultatami zewnętrznymi, są to wynagrodzenie, uniknięcie kary, uznanie. Ich ogólnymi cechami charakterystycznymi jest ich oddzielenie od działania oraz to, że dla podmiotu są czynnikami zewnętrznymi. Drugi zestaw stanowią rezultaty, które u ludzi pojawiają się spontanicznie – np. poczucie satysfakcji. Są to czynniki motywujące i bezpośrednio związane z zaspokojeniem ludzkiego pragnienia uznania kompetencji i autonomii.

Na kształtowanie się motywacji wpływają różne czynniki, takie jak pozytywna atmosfera otaczająca samo działanie: wsparcie administracyjne, zachęta oraz docenienie osobistej inicjatywy, a także stworzenie wrażenia, że praca tej konkretnej osoby ma sens i jest doceniana. Z drugiej strony, niekorzystne warunki, takie jak brak autonomii, niepewność co do swojej funkcji, brak poczucia bycia na właściwym miejscu, problemy z jasnym i precyzyjnym rozdziałem funkcji i zadań oraz koordynowaniem działań, mogą zniszczyć motywację. Przypuszcza się również, że cechy osobowościowe mają także decydujący wpływ na przebieg procesu motywacyjnego.

Uważa się, że system motywacyjny jest fundamentalnym czynnikiem w strukturze osobowości. Składają się na niego różne, wzajemnie powiązane elementy: motywy, cele, ideały, systemy wartości, aspiracje itp. Jeśli uznamy osobowość za układ, naturalną rzeczą jest zaakceptowanie istnienia współzależności między wszystkimi, składającymi się na niego podukładami. Obejmuje to także sferę motywacji. Motywacja jest ważna dla wszystkich podstawowych cech

osobowości: determinuje sposób procesów myślowych, rozwój zdolności, charakter oraz intensywność emocji.

W jaki sposób osiągnąć długofalową zmianę zachowania?

2.2. Ćwiczenie: Piramida wartości (Popova Y et al.)

Cel: Ukazanie wartości i czynników motywujących

Czas: 15 minut

Instrukcja:

Wszyscy uczestnicy otrzymują białą kartkę papieru wielkości A4 oraz 6 karteczek samoprzylepnych typu "sklerotka" (sticky notes). Następnie, ich zadaniem jest przemyślenie oraz wybór 6 najważniejszych ich zdaniem wartości i czynników motywujących (na przykład, czyste środowisko przyrodnicze, bioróżnorodność, kontrola zanieczyszczenia, niski ślad węglowy, komunikacja społeczna, sukces, mądrość, powodzenie, urzeczywistnienie planów i zamierzeń, wiedza, sława, kontakty, przyjaźń, zarobki itp.), oraz zapisanie ich na ulotkach z wydrukowanymi literami. Małe karteczki są następnie przyklejane do białej kartki w formie piramidy tak, aby pierwsza (najważniejsza) wartość znalazła się na jej szczycie, poniżej dwie kolejne, a na końcu, na dole strony, trzy ostatnie. Kartka zostaje umieszczona na ziemi, aby była dobrze widoczna dla wszystkich uczestników, którzy będą mieć czas, aby zapoznać się z pracą innych. Uczestnicy mogą komentować to, co inni wypracowali i komunikować się z nimi.

Uczestnicy dokonują refleksji na temat pytań: Co możemy zrobić aby osiągnąć długofalową zmianę zachowania? Co mogłoby sprawić, żebyś Ty zmienił / zmieniła wyznawane przez siebie wartości? Należy umożliwić wypowiedź każdemu, kto chce podzielić się swoją opinią na ten temat. Jeżeli większa liczba uczestników wymienia te same powody zmiany wartości, należy je zapisać.

Podsumowanie:

Wyznawane wartości wiążą się z tym, co cenimy i co jest dla nas ważne. Są one często głównym i zarazem trwałym motywatorem warunkującym nasze zachowanie. Stanowią również kryteria, na podstawie których dokonujemy ocen i wyborów, stawiamy sobie cele i budujemy strategię przyszłych działań. Gdzie w piramidzie wartości jest miejsce na te związane z ochroną środowiska przyrodniczego?

2.3. Strategie działań

Do ochrony wartości reprezentowanych przez daną grupę mogą być użyte różne tradycyjne (strajki, protest, rozpowszechnianie materiałów informacyjnych) i niekonwencjonalne (bojkot towarów, demonstracje, wolontariat itp.) formy działań oraz akcji. Zależą one od kreatywności i wyobraźni grupy oraz od wchodzących w skład danej grupy jednostek.

Również podobne:

Grupy nacisku w mediach społecznościowych i inne możliwości, jakie oferuje

Internet: Dostęp do Internetu, poprzez możliwość zastosowania różnorodnych technik, pozwala grupom inicjatywnym angażować się w dyskusje na temat zagadnień związanych z problematyką dotyczącą większości społeczeństwa. Strony internetowe, platformy i fora dyskusyjne, biuletyny i spotkania online umożliwiają ludziom dostęp do materiałów informacyjnych oraz interakcje z ekspertami i innymi uczestnikami. W ten sposób można zaprezentować sugestie czy zalecenia, jak również omówić opcje i wyznaczyć priorytety. Przykładowo, uczestnicy rozmawiając online są w stanie w ciągu kilku tygodni omówić wiele aspektów. Uczestnicy mogą przyłączyć się do dyskusji lub utworzyć nowy do niej wątek praktycznie codziennie. Efektem tego jest stworzenie listy priorytetów i rekomendacji sposobu postępowania w przypadku różnorodnych tematów, które mogą być użyte przez osoby podejmujące decyzje w grupie społecznej. Jako, że nie każdy ma dostęp do elektronicznych metod komunikacji, są one często zestawiane z innymi metodami lub proponowane jako alternatywa uczestnictwa bezpośredniego. Elektroniczne metody komunikacji, takie jak email czy platformy

internetowe, wydają się szczególnie ważne dla utrzymania kontaktu z obywatelami, dzielenia się z nimi informacjami i przysyłania im wiadomości. W dzisiejszych czasach szczególnie popularne są grupy dyskusyjne na Facebooku, Twiterze oraz innych mediach społecznościowych.

Kolejną strategią działania jest **wolontariat**, który, pomimo braku korzyści finansowej, zapewnia podejmującym się go miłe poczucie satysfakcji lub szacunek – wolontariusze podejmują się działań albo całkowicie za darmo, albo w warunkach zapewnienia minimalnego wynagrodzenia i utrzymania w czasie pracy za granicą. Wolontariusze rozwijają swe umiejętności, konieczne do wykonywania, często niestandardowego, rodzaju pracy. Ssocjalizują się (czego wymaga praca z innymi wolontariuszami i ludźmi, którym próbują pomóc), ale też wykazują entuzjazm i radość z powodu działań, jakich się podejmują. Nagrodą za wysiłki wolontariuszy jest najczęściej dobre słowo, uznanie i docenienie przez innych, w tym współpracujących wolontariuszy. Dobrym przykładem wolontariatu jest tzw. "pieszy autobus", gdzie rodzice dzieci z jednej szkoły na zmianę odprowadzają (pieszo) wszystkie dzieci do placówki edukacyjnej. W tym wypadku nie jest konieczne organizowanie transportu indywidualnego (przez rodziców), ani szkolnego w celu dowozu dzieci na miejsce nauki. Innym rodzajem wolontariatu w dziedzinie ochrony środowiska jest promowanie roweru jako środka lokomocji, którym grupy dzieci dostają się do szkoły, oczywiście również pod opieką dorosłych.

Wezwanie do bojkotu towarów jest środkiem wyrażania nacisku bardziej o charakterze politycznym i ideologicznym niż ekonomicznym. Aby ten nacisk przyniósł spodziewany efekt, poparcie dla niego musi być naprawdę masowe. Inne strategie zakładają rezygnację z używania energii elektrycznej, telefonów itp. przez wyznaczony okres czasu.

Zbiór konkretnych propozycji działań w zależności od kontekstu

Przed wyborem odpowiedniej strategii działania musimy sprecyzować nasze cele. Jakie są nasze potrzeby i zainteresowania? Co dotychczas udało nam się osiągnąć i jaka jest nasza wizja przyszłości?

2.4. Ćwiczenie "Zaplanuj zieloną przyszłość opartą na zasadach zrównoważonego rozwoju"

Cel główny: to ćwiczenie ma zaznajomić uczestników z techniką identyfikacji i priorytetyzacji potrzeb / zainteresowań społeczności lokalnej w odniesieniu do zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska przyrodniczego, redukcji emisji gazów cieplarnianych, zmniejszenia śladu węglowego itp.

Cele operacyjne: po wykonaniu ćwiczenia uczestnicy powinni: 1) być w stanie wskazać najważniejsze problemy wymagające rozwiązania, związane z ochroną środowiska naturalnego występujące w regionie, gdzie mieszkają 2) po dokonaniu priorytetyzacji wymienionych wcześniej problemów mają zaprezentować propozycję rozwiązania problemu, któremu nadali najwyższy priorytet.

Czas: 30 minut

Opis:

- **Krok 1:** Burza mózgów na temat: problem środowiska naturalnego, który chcecie rozwiązać w lokalnej społeczności w ciągu roku (**5 minut** na wypisanie problemów na tablicy Flipchart).
- **Krok 2:** listy problemów wybrać ten, któremu nadaliście najwyższy priorytet (jeśli nie ma zgody co do tego wśród członków grupy, można ten problem wyłonić w wewnętrznym głosowaniu rankingowym, gdzie każdy uczestnik przyznaje po jednym punkcie dwóm problemom z listy. Najwyższy priorytet otrzymuje problem z największą liczbą punktów w głosowaniu rankingowym). Należy wyjaśnić, że jest to tylko ćwiczenie mające na celu stworzenie pewnej wizji i można je odnieść do jakiegokolwiek znaczącego problemu. (**5 min**).
- **Krok 3:** Co już zostało osiągnięte przy omawianiu danego problemu (burza mózgów wraz z krótkim opisem pozytywnych efektów osiągniętych na tym etapie rozwiązywania problemu) (**5 min.**).
- **Krok 4:** Jakie przeszkody stoją na drodze do rozwiązania problemu? (burza mózgów z podaniem przeszkód) (**5 min.**).

- **Krok 5:** Jakie efekty chcemy zobaczyć po roku czasu? Opis stanu pożądanego i procesu przezwyciężenia przeszkód (sformułowanie i opis wizji, krótka dyskusja na temat) (**10 min.**).

2.5 Refleksja - zadanie

Krótką, indywidualną autorefleksją na koniec tej sesji pomoże nam skupić się na najważniejszych rzeczach:

- Najważniejszym problemem z zakresu ochrony środowiska naturalnego w mojej okolicy jest
- Mogę mieć wpływ na zmianę poprzez....
- W mojej społeczności mogę zorganizować działania wolontaryjne w zakresie zrównoważonego rozwoju takie jak.....
- Jedną rzecz, jaką mogę poprawić po realizacji tego modułu to:
- Jedną rzecz, jaką chcę poprawić to:
- Jak mogę pomóc innym w identyfikacji problemów środowiska naturalnego i szukaniu rozwiązań tych problemów?
- Czy jestem świadomy / świadoma swoich celów i wyznawanych wartości?
- Mogę obronić swoje ekologiczne cele poprzez...

2.6 Organizacje pozarządowe / Sieci, dzięki którym możesz dowiedzieć się więcej

- Eastern European Network for Citizenship Education (EENCE) <https://eence.eu/>
- Networking European Citizenship Education – wymiana międzynarodowa, której celem jest poprawa poziomu edukacji obywatelskiej (NECE) <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/nece-networking-european-citizenship-education-international-exchange-encourage-advancement>
- What we do - poprawa funkcjonowania ekosystemu obywatelskiego (otaczającego nas świata) oraz pobudzenie lokalnej społeczności do działania <https://civic-europe.eu/idea-challeng/>

- Democracy and Human Rights Education in Europe (DARE) Network <https://dare-network.eu/>
- Understanding Europe - ułatwienie dostępu do demokratycznej edukacji obywatelskiej przez i dla młodych ludzi <https://understanding-europe.org/en/about-us/understanding-europe/>
- Civic practices network – www.cpn.org
- Democracy net – www.ned.org
- Amnesty International - <https://www.amnesty.org/en/>

2.7 Bibliografia

1. K.J. Harris et al. (2017): International Journal of Hospitality Management 63 53–62.
2. Mohammed Alshmemri, Lina Shahwan-Akl and Phillip Maude. Herzberg's Two-Factor Theory. Life Sci J, 2017;14(5):12-16]. ISSN: 1097-8135 (Print) / ISSN: 2372-613X (Online). <http://www.lifesciencesite.com>. 3. doi:10.7537/marslsj140517.03.
3. Nedelchev, N. (2011): "Project work and school learning motivation", The Future of Education Conference, Florence /Italy/, V.1, p. 386, Simonelli Editore University Press, ISSN: 978-88-7647-648-8
4. Nedelchev, N. (2010): "Applicability of the project method for increasing the learning motivation in school", Apa – izvor al vietitii si al cunoasterii europene /CD-ROM/, Fetesti, Romania, ISSN 2068-0341
5. Popova Y., Georgieva M., Kostadinova T, Learning to Live Together, Sofia, ISBN 978-954-335-065-0
6. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000): Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.

3. Dysonans poznawczy

Zawartość rozdziału

1. Wprowadzenie do tematu
2. Podstawy psychologiczne
3. Sposoby zmniejszania dysonansu poznawczego
4. Dysonans poznawczy: przykłady z życia codziennego
5. Zastosowanie teorii dysonansu poznawczego
6. Zadania

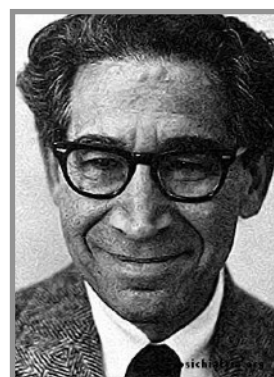
3.1 Wprowadzenie do tematu

Każdy z nas kiedyś doświadczył intensywnego, wewnętrznego dyskomfortu w sytuacji, gdy musimy zrobić coś, z czym się nie zgadzamy lub gdy nieoczekiwanie dowiadujemy się czegoś zaskakującego i niespodziewanego. W tego typu sytuacjach czujemy się zdezorientowani i szukamy z nich wyjścia. Na przykład, niektórzy ludzie wiedzą doskonale, że palenie jest szkodliwe dla zdrowia i może prowadzić do problemów zdrowotnych w przyszłości, a mimo to wciąż palą choćby kilka papierosów dziennie.

W tym przypadku widzimy niespójność, a nawet sprzeczność między tym co takie osoby myślą, a ich zachowaniem, kiedy palą. Istnieje teoria psychologiczna, która zajmuje się w szczególności właśnie takimi sytuacjami -

Teoria dysonansu poznawczego Festingera (Festinger 1962: 2).

Autorem teorii dysonansu poznawczego **jest Leon Festinger** – jeden z pionierów psychologii społecznej w Stanach Zjednoczonych. W 1957 roku opublikował on książkę pt. "Teoria dysonansu poznawczego", w której zaprezentował to zjawisko powołując się na, oparte na dogłębnych badaniach, naukowe dowody. (Festinger 1962: 2).

Rysunek 5. Leon Festinger, available at: <https://bg.psichiatria.org/teoriya-na-kognitivniya-disonans/>.

3.2 Podstawy psychologiczne

Teoria Festingera jest jedną z głównych teorii w **psychologii poznawczej (kognitywnej)**. Ta gałąź psychologii zajmuje się zdolnościami poznawczymi i procesami zachodzącymi w ludzkiej świadomości, jak również zagadnieniami związanymi z pamięcią, posługiwaniem się językiem, logicznym myśleniem, uwagą, percepcją, wyobraźnią, zdolnością podejmowania decyzji itp. Psychologia poznawcza, przede wszystkim i po pierwsze, jest unikalną gałęzią wiedzy z pogranicza różnych dyscyplin naukowych. Psychologia kognitywna jest odpowiednikiem gnoseologii w obrębie nauk filozoficznych. Jako nauka, psychologia poznawcza, obecnie zajmuje poczesne miejsce w psychologii.

3.2.1 Natura “dysonansu poznawczego”

Dysonans poznawczy jest stanem wewnętrznego napięcia, dyskomfortu i cierpienia, który to stan zwiększa się, kiedy odkrywamy niespójność (sprzeczność) w naszej ocenie sytuacji.

Według Festingera, dysonans poznawczy nie istnieje sam w sobie. Jego naturę możemy zrozumieć wyłącznie dzięki naszej osobistej wiedzy. Na układ naszej osobistej wiedzy składają się: poznanie siebie i swojego zachowania, poznanie innych ludzi, nasze postawy, oczekiwania, wartości, poglądy na temat środowiska przyrodniczego oraz nasz stosunek do świata społecznego (społeczeństwo, grupy). Wiele myśli i terminów psychologicznych nie jest łatwych do zrozumienia. Czasami konieczne staje się ich szczegółowe wyjaśnienie. To dotyczy się również zjawiska dysonansu poznawczego. Jak wyjaśnić jego istotę w prosty sposób? Jest to prostsze niż na początku się wydaje.

Każdy z nas posiada jakieś życiowe doświadczenie i swoje zdanie na temat rozwiązywania problematycznych sytuacji. Niemniej jednak, czasami nie da się rozwiązać takiego czy innego problemu tylko w oparciu o własne pomysły i doświadczenie. Czasami człowiek przeciwstawia się swojej własnej opinii, przedkładając nad nią opinię innych, wartości społeczne czy normy prawne. Ta właśnie niespójność między myślami a czynami nazywana jest dysonansem

poznawczym. Występuje on także często, w sytuacji, gdy mamy podjąć ważną decyzję. Osoba postawiona w takiej sytuacji przez jakiś czas będzie skupiała swe myśli na rozważeniu możliwych opcji i ich konsekwencji.

3.2.2 Sytuacje występowania dysonansu poznawczego

Wg teorii Festingera, dysonans poznawczy może wystąpić w różnych sytuacjach: kiedy jesteśmy postawieni przed wyborem między dwiema opcjami – na przykład, czy zaangażować się, czy nie w pracę danego zespołu. Kiedy, w sytuacji zagrożenia karą lub w obliczu obiecanego nagrody, jesteśmy zmuszeni zaakceptować zachowanie sprzeczne z naszymi przekonaniami.

Zupełnie przez przypadek lub pod czyimś wpływem, natrafiamy na nową informację – na przykład, kompetentny kolega z pracy, z doświadczeniem w pracy w innych firmach opowiada nam o korzyściach płynących z pracy zespołowej. Okazuje się, że nigdy wcześniej o tym nie myśleliśmy.

Kolejna osoba, która ma podobny sposób myślenia jak my, wyraża kompletnie różną od naszej opinię – na przykład, my przyłączylibyśmy się chętnie do zespołu, ale kolega, który zazwyczaj rozumie podobnie do nas, mówi, że to byłby kompletny nonsens. I wtedy dzieje się coś, co wyzwała w wielu ludziach tę samą reakcję, obala poprzednio wyznawane poglądy, a zarazem i to staje się inspiracją dla wszystkich – na przykład mianowany zostaje nowy kierownik, który wyjaśnia wszystko.

3.2.3 Reakcje indywidualne

W pracy napotykamy wiele sytuacji, w których możemy doświadczyć dysonansu poznawczego. Czy wszyscy reagujemy w ten sam sposób?

Zgodnie z teorią Festingera różna jest u różnych ludzi natura i intensywność reakcji na sytuację, w której doświadczają dysonansu poznawczego. Dla niektórych ludzi dysonans poznawczy jest sytuacją wysoce nieprzyjemną – jest źródłem uczucia skrępowania, strachu, stresu, złości oraz niskiej samooceny sprawiając, że ludzie zazwyczaj borykają się z tym problemem przez długi czas.

Festinger używa specjalnego terminu do opisania indywidualnej reakcji ludzi na dysonans poznawczy. Ten termin to "**tolerancja dysonansu**".

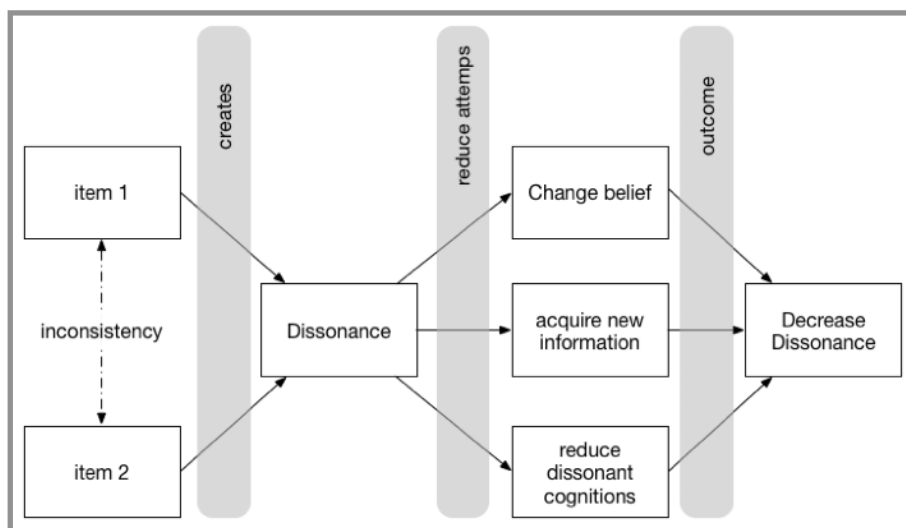
W takim przypadku, poczucia intensywnego dyskomfortu doświadczają ludzie, których tolerancja na dysonans jest niska. W przypadku zaistnienia sytuacji dysonansu poznawczego, muszą oni włożyć więcej wysiłku w celu zmniejszenia go. Aby tego dokonać, ludzie ci często mają nawyk myślenia w kategoriach czarne – białe (dychotomiczne). Dla innych z kolei, dysonans poznawczy jest dość łatwy do przezwyciężenia. Ludzie, których tolerancja na stany dysonansu poznawczego jest wyższa, nie mają tendencji widzenia wszystkiego w czarno-białych barwach, w ich świecie jest też miejsce na różne odcienie szarości. Obydwie reakcje wskazują, że dysonans poznawczy staje się czynnikiem motywującym do podjęcia jakichś działań, które z kolei mają na celu zmniejszenie go. Dysonans poznawczy jest powodem, dla którego jesteśmy w stanie dokonać koniecznych zmian, aby wrócić do stanu powrócić do stanu stabilności i wewnętrznej harmonii.

3.3 Sposoby zmniejszenia dysonansu poznawczego

Teoria dysonansu poznawczego Festingera wymienia **trzy główne sposoby** jego zmniejszenia. (Festinger & Carlsmith, 1959: 2).

Oto one:

1. Zmiana jednego z elementów poznawczych będących ze sobą w kolizji.
2. Dodanie nowego elementu poznawczego, którego zadaniem jest zredukowanie sprzeczności między dotychczasowymi elementami.
3. Przeformułowanie znaczenia jednego z elementów, które są ze sobą niezgodne.

Rysunek 6. Wizualne przedstawienie Teorii Dysonansu Poznawczego Festingera, źródło: [https:// www.researchgate.net/figure/Visual-representation-of-the- Cognitive-Dissonance-Theory-by- Fessinger-adapted-from_fig4_324516098](https://www.researchgate.net/figure/Visual-representation-of-the-Cognitive-Dissonance-Theory-by-Fessinger-adapted-from_fig4_324516098).

Stan dysonansu poznawczego jest przyczyną odczuwania dyskomfortu psychicznego i naturalnym jest, że człowiek próbuje się pozbyć tego uczucia (lub przynajmniej go zmniejszyć). Jest kilka sposobów mogących przynieść ulgę w tym stanie, a mianowicie:

Jeśli masz poczucie, że robisz coś niewłaściwego lub wbrew swoim przekonaniom, dobrze jest kierować swoje wysiłki w przeciwnym kierunku, oczywiście jeśli jest to możliwe;

Przekonaj sam siebie, że twoje myśli i czyny są właściwe (szukanie usprawiedliwienia dla siebie, aby zmniejszyć poczucie winy);

Weź pod uwagę tylko pozytywne aspekty sytuacji, ignorując jednocześnie niewygodne i negatywne fakty. Tego typu podejście (filtrujące) pozwoli uniknąć poczucia wewnętrznego rozdarcia;

Zgromadź informacje i fakty na temat sytuacji, aby uzyskać właściwy w nią wgląd, a następnie zbuduj nowy, uznany za jedynie właściwy, sposób postępowania.

3.4 Dysonans poznawczy: przykłady z życia wzięte

W życiu, często napotykamy zjawiska, które powodują pojawienie się dysonansu poznawczego.

Można podać wiele ich przykładów:

- Najprostszym przykładem jest sytuacja, w której dwaj studenci: świetny i przeciętny dostają się na uniwersytet. Logiczne jest, że po tym pierwszym nauczyciele spodziewają się wysokich wyników i przyzwoitego poziomu wiedzy, ale nie mają szczególnie wysokich oczekiwań względem poziomu wiedzy prezentowanego przez tego drugiego. Może się jednak zdarzyć, że świetny student udzieli średniej i niepełnej odpowiedzi na pytania, podczas gdy odpowiedź studenta przeciętnego, wprost przeciwnie, będzie kompetentna i sensowna. W tym przypadku to nauczyciel jest w stanie dysonansu poznawczego, ponieważ jego przekonania i oczekiwania nie odpowiadają rzeczywistej sytuacji i pozostają z nią w sprzeczności.
- Dodatkowo, dysonans poznawczy można zauważyć u ludzi ulegających nałogom i złym nawykom (np. palacze oraz osoby nadużywające alkoholu). Naturalną rzeczą jest, iż w końcu zauważą oni krzywdę, jaką nałogi wyrządzają ich organizmom. W tym przypadku pozostają dwie opcje. Albo taka osoba spróbuje za wszelką cenę pozbyć się nałogu, lub wręcz przeciwnie – zacznie szukać wymówek usprawiedliwiających złe nawyki, aby zrekompensować sobie w jakiś sposób zniszczenie zdrowia.
- Kolejny przykład. Ktoś chce osiągnąć wysportowaną sylwetkę. Jest ona uznawana za piękną, przyciąga uwagę płci przeciwnej, powoduje dobre samopoczucie i poprawia stan zdrowia. Żeby to osiągnąć, taka osoba powinna zacząć ćwiczyć, stosować zbalansowaną dietę i trzymać się ustalonego porządku dnia. Ale, wręcz przeciwnie, może też znaleźć wymówki, aby nie robić tego wszystkiego (brak pieniędzy i czasu, złe samopoczucie, sylwetka w granicach normy) i nie podejmować żadnych działań w kierunku zmniejszenia dysonansu.

- Osoba (nazwijmy ją H), jest twoim bliskim krewnym, którego znasz jako bardzo uprzejmego, wyrozumiałego i gotowego do pomocy człowieka. Większość jego krewnych zna go właśnie jako takiego człowieka i nie wyobraża sobie, aby był on zdolny do zrobienia czegoś niewłaściwego. Ale pewnego dnia H przeżywa szok, kiedy dowiaduje się, że jeden z jego drogich krewnych popełnił w młodości poważne przestępstwo. W tej sytuacji przyczyną zaistnienia dysonansu poznawczego jest pojawienie się nowej informacji, ostro kontrastującej z dotychczasową wiedzą i przekonaniami.
- Europejski Zielony Ład ma uczynić Europę neutralną dla klimatu na ziemi. Jednakże, pewne z planowanych zmian uderzą w ludzi w niektórych krajach. Przykładowo, w Bułgarii trudnym wyzwaniem będzie redukcja emisji szkodliwych gazów powodowanych przez transport w tym kraju, zaprzestanie używania węgla jako źródła energii itp. Wiele z tych planów jest dla ludzi z tego kraju nie do zaakceptowania, zwłaszcza w krótkim okresie czasu. Wzrośnie bezrobocie po likwidacji przemysłu węglowego. Dodatkowo, ludzie mają za niski dochód, który nie pozwala im na wymianę samochodów na bardziej ekologiczne.

3.5 Zastosowanie teorii dysonansu poznawczego

Teoria dysonansu poznawczego Festingera znajduje szerokie zastosowanie w zarządzaniu ludźmi i procesami, reklamowaniu produktów i wydarzeń, budowaniu oraz zarządzaniu relacjami międzyludzkimi, jak również we wszystkich typach komunikacji oraz zarządzaniu kryzysowym itp. Oczywiście ma ona także szerokie zastosowanie w życiu osobistym.

Przykładowo, nauczyciel jest w stanie pobudzić uczniów do nauczania się czegoś nowego o problemach środowiska naturalnego, jeśli uczniowie stworzą sytuację dysonansu poznawczego. W takiej sytuacji może on / ona poprosić o zaprezentowanie różnych punktów widzenia oraz zachęcić do prowadzenia obserwacji i praktycznych doświadczeń związanych z zalesianiem, oczyszczaniem

zbiorników wodnych, ochroną gleby przed erozją itp. Wtedy, uczniowie zyskują nową motywację do znaczących działań na rzecz przyrody i społeczeństwa.

Teoria dysonansu poznawczego jest często używana przez osoby zajmujące się handlem – na niej zbudowane są całe strategie sprzedaży. Na przykład, slogan reklamowy słynnej zachodniej firmy "Zapewniaś opiekę sobie i swojej rodzinie. Dlaczego nie wybrać najlepiej?" może być powodem pojawienia się dysonansu poznawczego u klienta, połączonego z poczuciem winy z powodu nie zakupu najlepszych produktów dla swoich najbliższych, mimo posiadania odpowiednich do tego środków finansowych.

Również w przypadku promowania zdrowego stylu życia można posłużyć się teorią dysonansu poznawczego. Jako przykład można podać dane na temat śmierci z powodu zachorowań na AIDS, które zmusiły wielu ludzi do wyboru bezpiecznego seksu i kupowania prezerwatyw. Podobną sytuację mamy teraz w przypadku Covidu, kiedy wielu ludzi wybiera szczepienia, aby uchronić się przed ciężkim przebiegiem choroby.

3.6 Zadania

Popatrz na poniższe pytania, aby zyskać informacje na temat zjawiska dysonansu poznawczego w codziennym życiu. Wykorzystaj je w dyskusji.

Dla nauczycieli:

1. Jakie są najczęściej występujące przyczyny dysonansu poznawczego w organizacji, w której pracujesz? Nowe rzeczy, nowe informacje, które znacząco różnią się od tego, co znasz? Koledzy z pracy i przełożeni, którzy zmieniają stanowisko w ważnych kwestiach? Wydarzenia, które wywołują tę samą reakcję u ludzi, ponieważ przeciwstawiają się dotychczasowym poglądom? Sytuacje, gdzie często musisz podejmować decyzje?
2. Jak reagujesz, kiedy to, co znasz zderza się i nie pasuje do tego, co znają inni? Czy doświadczasz wówczas uczucia gniewu? Strachu? Czy odczuwasz przygnębienie, smutek i osamotnienie? A może czujesz się ignorowany? Czy podejmujesz jakieś działania, aby zmienić swe położenie?

3. Jakie są zasady komunikowania się między kolegami i liderami w twojej szkole? Czy wywołują one negatywne reakcje? Czy też przeciwnie: pozytywne reakcje i konstruktywną motywację?
4. Czy zachęca się do uczestnictwa w dyskusjach, wyrażania różnych opinii, idei, sugestii?
5. Czy wsparcie kolegów i przełożonych dla pomysłów, sugestii i innowacji pracowników jest odczuwalne? Czy wspiera się odważne decyzje? Lub przeciwnie: czy inicjatywa pracowników pozostaje bez wsparcia ze strony kierownictwa?

Dla uczniów i nauczycieli:

1. Jak wygląda ewaluacja zadań? Czy praktykuje się samoocenę? Czy oceny uczniów są z nimi indywidualnie omawiane?
2. Czy odczuwasz dysonans poznawczy obcując z naturą? Czy twoja wiedza i przekonania stoją w sprzeczności z nowymi unijnymi regulacjami prawnymi? Jaki byłby twój komentarz na temat wpływu środków przedsięwziętych na rzecz ochrony środowiska naturalnego skierowany do ludzi, którzy tracą przez to pracę? Czy odczuwasz dysonans poznawczy z powodu żywności, która może zredukować ilość szkodliwego dwutlenku węgla w atmosferze?

3.7 Bibliografia

1. Burgov, P. (2017): *Introduction to the Theory of Cognitive Dissonance*.
2. Festinger, L. (1962): *A theory of cognitive dissonance* (Vol. 2). Stanford University Press.
3. Festinger, L., & Carlsmith, J. M. (1959): Cognitive consequences of forced compliance. *The journal of abnormal and social psychology*, 58 (2), 203.
4. Gilovich, T., Keltner, D., Chen, S., & Nisbett, R. E. (2018): *Social Psychology: Fifth International Student Edition*. WW Norton & Company.

5. Hoshino-Browne, E. et al. (2005): On the cultural guises of cognitive dissonance: the case of easterners and westerners. *Journal of personality and social psycho-logy*, 89 (3), 294.
6. Delclaux, I., & Seoane, J. (Eds.) (1982): *Psicología cognitiva y procesamiento de la información: teoría, investigación y aplicaciones*. Pirámide.
7. Rothgerber, H., & Rosenfeld, D. L. (2021): Meat-related cognitive dissonance: The social psychology of eating animals. *Social and Personality Psychology Compass*, 15 (5), e12592.

Materiały dodatkowe:

1. PP presentation (Bg): https://prezi.com/ysdpsfj6yfk_/presentation/
2. Movie (Ru: <https://bg.womanexpertus.com/kognitivnyj-dissonans-opisanie-prostymi-slovami-osnovnye-gipotezy-teorii-festingera-primery-iz-zhizni/>
3. Cognitive dissonance (en): <https://www.simplypsychology.org/humix/video/f1c79cf8d8f0ed29d76f53cc248e33c0e156d3e>
4. Cognitive dissonance (en): https://www.youtube.com/watch?v=m_ICO2cBNts

4. Wpływ jednostki na środowisko naturalne

Zawartość rozdziału

1. Zadanie wprowadzające: Nasz wpływ na środowisko naturalne
2. Jadłodzielnia (Food Sharing)
3. Resztki jedzenia
4. Jaki wpływ na środowisko naturalne mają nasze nawyki żywieniowe?
5. Co możesz zrobić, aby swoje nawyki żywieniowe uczynić bardziej przyjazne dla klimatu?
6. Podaj dalej
7. Bibliografia

4.1 Zadanie wprowadzające: Nasz wpływ na środowisko naturalne

Czas: około 10 - 20 min, w zależności od poziomu trudności

Zgromadźcie przykłady (młode ziemniaczki, substytuty mięsa z drukarki 3D, napoje energetyczne z popularną grafiką czy tanie pomidory z Hiszpanii itp.), aby określić wzajemne powiązania między podażą a popytem na żywność. W jakich okolicznościach i w jaki sposób zmienilibyś swoje nawyki żywieniowe? Jakie jedzenie byś wybrał? W jaki sposób, twoim zdaniem, powinna zmienić się oferta produktów żywnościowych? Jak chciałbyś zmienić swoje nawyki żywieniowe? Czy wybrałbyś żywność bardziej ekologiczną? Lokalną? Czy też występującą sezonowo? Czy jesteś zwolennikiem jakiejś konkretnej diety np. wegetariańskiej lub wegańskiej, czy też może chciałbyś zmienić swoją dietę?

Zapiszcie przykłady na osobnych karteczkach moderacyjnych, pokrótce zaprezentujcie rezultaty swojej pracy, a następnie zbierzcie wszystkie, przypinając je na tablicy korkowej.

Wersja 1 (łatwa): Omówcie rezultaty: Gdzie możemy znaleźć jednostronne powiązanie? Gdzie zachodzi wzajemna zależność? Gdzie znajdują się te zależności? Gdzie sprzeczności? Należy zebrać zagadnienia kluczowe i przedstawić je graficznie lub w formie plakatu.

Wersja 2 (o średnim stopniu trudności): Narysujcie mapę mentalną z wykorzystaniem karteczek moderacyjnych – gdzie, w obrębie tematu, można zauważyć podobieństwa? Jakie widzicie związki między podanymi przez was grupami przykładów? Jakiego rodzaju są to związki? Spróbujcie je opisać.

Wersja 3 (trudna): Dokonajcie próby systematycznej analizy zawartości karteczek moderacyjnych. Co łączy odrębne elementy systemu? Co go wyróżnia? Jakie widzicie podobieństwa? Które elementy systemu wywierają silny wpływ na jego aktywną strukturę (elementy aktywne), a które słabą lub w ogóle tego wpływu nie wywierają (element bierny / pasywne), gdzie znajdują się dodatnie obwody kontroli (+), które mają znaczenie wzmacniające / budujące, a gdzie ujemne obwody kontroli (-), które mają charakter samowzmacniający?

4.2 Jadłodzielnia (Food Sharing)

"Jadłodzielnie dosłownie oznaczają dzielenie się jedzeniem." Zazwyczaj są to lokalne inicjatywy mające na celu stworzenie przestrzeni i wydzielenie miejsca, gdzie można pozostawić niepotrzebne produkty żywnościowe. Pozostają one łatwo i ogólnie dostępne dla zainteresowanych, bez ponoszenia przez nich żadnych kosztów wg zasady: lepiej, żeby skorzystał ktoś inny, niż miałyby się wyrzucić. Wystawione w ten sposób produkty spożywcze można po prostu zabrać, udostępnia się je ludziom znajdującym się w szczególnej potrzebie. Żywność jest marnowana na całej linii jej produkcji i dostaw, począwszy od pola uprawnego, gdzie krzywe ogórki czy brzydkie ziemniaki zaorywa się z powrotem w ziemi. Kolejny etap marnotrawstwa odbywa się w supermarketach, gdzie produkty, które osiągnęły datę przydatności do spożycia lądują w śmietniku za sklepem.

Rysunek 7. Jadłodzielnia (Foodsharing) in Germany, Davide Mauro, CC BY-SA 4.0. źródło: Wikimedia Commons, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>.

Wreszcie następuje etap końcowy marnotrawienia jedzenia - w prywatnych domach przez ludzi, którzy kupili za dużo lub zmienili plany kulinarne.

W samych tylko w austriackich gospodarstwach domowych rocznie wyrzuca się około 157,000 ton, jeszcze nawet nierozpakowanego, jedzenia. Resztki żywności warte ponad miliard euro kończą na śmietniku. Oznacza to zniszczenie przez każde gospodarstwo domowe dóbr wartych około 300 euro. (Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie (BMK) 2021).

Ćwiczenie

Czas przeznaczony na ćwiczenie - około 10 minut. Inicjatywy w twojej okolicy / mieście: Kto za nimi stoi? Jak organizowana jest dystrybucja? Kto korzysta z tych inicjatyw? Przykłady: Wiener Tafel <https://wienertafel.at/lebensmittelrettung/>; [https:// foodsharing.de/](https://foodsharing.de/).

Ćwiczenie

Czas przeznaczony na ćwiczenie - około 10 minut. Zastanówcie się: czy kiedykolwiek byłeś w sytuacji, że zostało ci niepotrzebne jedzenie? Co wtedy zrobiłeś? Czy kiedykolwiek podarowałeś jedzenie, które ci zostało? Jakie są plusy i minusy takiego rozwiązania? Przedyskutujcie temat w grupach.

4.3 Resztki żywności

To, co było codziennością dla pokoleń okresu powojennego i czasów światowego kryzysu gospodarczego, dla nas oznacza powrót do stylu życia opartego na zrównoważonym rozwoju. Resztki jedzenia nie były tak po prostu wyrzucane, ale używane następnego dnia do stworzenia innego, smacznego dania. Warzywa i resztki mięsa łączono często z kluseczkami, ryżem czy ziemniakami by otrzymać w ten sposób pyszny gulasz, potrawkę czy pożywną zupę. Obecnie w Internecie oraz specjalnych książkach kucharskich można znaleźć wiele przepisów na potrawy oparte właśnie na wykorzystaniu resztek żywności.

Czołowymi przykładami potraw tego typu z kuchni austriackiej są Wiedeński Schickenfleckerl, Karyncki Ritschert i Tyrolski Gröstl.

Ćwiczenie

Czas przeznaczony na ćwiczenie - około 10 minut. Jakie znasz rodzaje resztek żywności? Czy masz jakieś stare przepisy po przodkach? Poszukaj ich i podziel się z grupą trzema radami na temat wykorzystania resztek jedzenia.

Przykłady: <https://www.bestrecipes.com.au/budget/galleries/easy-dinner-ideas-leftovers/576dih6x>; <https://www.lovefoodhatewaste.com/recipes>.

4.4 Jaki wpływ na środowisko naturalne mają nasze nawyki żywieniowe?

Kupując, przewożąc, pakując i w końcu konsumując żywność zużywamy ważne zasoby naturalne. Przykładowo, konsumpcja produktów mlecznych, jaj oraz mięsa pochłania więcej zasobów niż konsumpcja owoców i warzyw.

Mój ślad ekologiczny.

Ślad ekologiczny jest złożonym wskaźnikiem, który informuje nas o tym, ile ziemi przypada na daną osobę, taka by zaspokojone były jej potrzeby pod względem zasobów naturalnych. Kryteria zawierają: pochodzenie i rodzaj spożywanej żywności, środki transportu stosowane do jej przewożenia oraz warunki produkcji (Big Feet, 2021.) Wskaźnik ten można policzyć online, na stronach: <https://www.earthday.org/foodprints-calculators/>; https://www.naturefund.de/wissen/co2_rechner/

4.5 Co możesz zrobić, aby swoje nawyki żywieniowe uczynić bardziej przyjazne dla klimatu?

- Kupuj lokalne i sezonowe produkty żywnościowe – nie muszą być daleko przewożone.
- Zredukuj spożycie produktów pochodzenia zwierzęcego, szczególnie mięsa.

- Spożywaj głównie lokalne produkty organiczne - pomagasz w ten sposób ograniczyć stosowanie nawozów sztucznych i pestycydów, co chroni ziemię orną, środowisko naturalne i bioróżnorodność.
- Pamiętaj, że właściwe przechowywanie produktów żywnościowych przedłuża ich życie. Nawet, jeśli minęła już data przydatności do spożycia, nie oznacza to, że produkt automatycznie nadaje się tylko do wyrzucenia. Sprawdź jego wygląd, smak oraz zapach i wtedy dopiero zdecyduj czy naprawdę jest zepsuty i nie nadaje się do jedzenia.
- Unikaj produktów pakowanych np. pij wodę z kranu zamiast butelkowanej.

Te ogólne wskazówki mają charakter uniwersalny, mogą więc z łatwością być stosowane na różne sposoby, w zależności od otoczenia i okoliczności. Jak wg Ciebie powinna wyglądać dieta przyjazna klimatowi? Co mógłbyś zmienić?

Ćwiczenie

Zadanie typu Break-Out (zadanie wnoszące doświadczenie escape roomu do sali lekcyjnej). Czas przeznaczony na zadanie - około 30 minut. Napiszcie mały przewodnik zawierający konkretne porady co do diety, która pomoże chronić zasoby naturalne.

Wskazówki: Napiszcie 2-3 strony. Pamiętajcie, aby wasze wskazówki były jak najbardziej dokładne np. moje przekąski trzymam w pudełku wielokrotnego użytku, które utrzymuje ich świeżość i nie wymaga żadnego, dodatkowego opakowania, takiego jak np. folia aluminiowa. Zabieram zazwyczaj świeże jabłka i obraną marchewkę. Do picia używam butelki, którą napełniam wodą lub rozcieńczonym, świeżo wyciśniętym sokiem...

4.6 Podaj dalej

Razem możemy coś zmienić. Czy znasz Bajkę o ziarenku ryżu na planszy szachowej? Możesz ją przeczytać po angielsku lub niemiecku na poniższych stronach: <https://purposefocuscommitment.medium.com/the-rice-and-the-chess->

board-story-the-power-of-exponential-growth-b1f7bd70aaca (English); <http://www.martinroedel.de/25er/maerchen.htm> (German).

Policz: Jeśli poinformujesz zaledwie 2 ludzi jak zmienić sposób odżywiania na bardziej zrównoważony, a oni poinformują o tym kolejną dwójkę, to ilu ludzi dowie się o tym po dziesięciokrotnym powtórzeniu informacji? (Rozwiązanie: 512 ludzi)

Wskazówki do pracy w grupach na temat konsumpcji opartej na zrównoważonym rozwoju

Czas przeznaczony na ćwiczenie - około 20 minut. Przydzielcie sobie różne role w swoim środowisku, spróbujcie wybrać najbardziej typowe postaci (3-4 zupełnie różne), nie wahajcie się w swoim opisie używać przesady i banału/kliszy na modłę postaci z kreskówek (np. gruby rolnik, który woli jeść pieczoną wieprzowinę i sznycła, a dodatkowo uważa, że spaghetti po bolońsku to danie wegańskie).

Zadanie to powinno zająć około 20 minut. Teraz, wymyślcie sposób i strategię komunikacji z każdą postacią, taka by trafiły do niej argumenty dotyczące konsumpcji opartej na zrównoważonym rozwoju. Jak mogłyby wyglądać wskazówki dla tych postaci? Jakich mediów można by użyć do komunikacji? Jak zredagować treść przewodnika dla tych osób (zamysł, złożoność)? Metoda tworzenia sposobów komunikacji z fikcyjnymi postaciami (zwanymi tutaj "personami"), które posiadają cechy mojej grupy docelowej (do której kieruję swoje działanie) została zaczerpnięta z marketingu.

4.7 Bibliografia

Zrównoważone odżywianie

1. 9 Praktische Tipps für eine gesunde und nachhaltige Ernährung. (n.d.): Retrieved January 27, 2022, from <https://www.eufic.org/de/lebensmittelproduktion/artikel/praktische-tipps-fur-eine-gesunde-und-nachhaltige-ernahrung>".

2. Mein Fussabdruck: Ernährung | WWF Schweiz. (n.d.): Retrieved January 27, 2022, from <https://www.wwf.ch/de/nachhaltig-leben/mein-fussabdruck-ernaehrung>.
3. Nachhaltige Ernährung (n.d.): Retrieved January 27, 2022, from <https://www.dge.de/ernaehrungspraxis/nachhaltige-ernaehrung/>.
4. Unterrichtsmaterialien: Nachhaltige Ernährung und Klimaschutz. (n.d.): WWF Österreich. Retrieved January 27, 2022, from <https://www.wwf.at/lehrende/nachhaltige-ernaehrung-und-klimaschutz/>.
5. The Nutrition Source (2015): 5 tips for sustainable eating, available at: <https://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/2015/06/17/5-tips-for-sustainable-eating/>.
6. The Nutrition Source (2015): Sustainability, available at: <https://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/sustainability/>.

Jadłodzielnia (Food Sharing)

1. SHARECITY's Top 10 Food Sharing Projects from Around the World. (2016, November 30). *Shareable*. <https://www.shareable.net/sharecitys-top-10-food-sharing-projects-from-around-the-world/>.
2. Fridays For Future Austria. (n.d.). FRIDAYSFORFUTURE.AT. Retrieved January 27, 2022, from <https://fridaysforfuture.at/blog/foodsharing-nachhaltig-gratis-lebensmittel-einkaufen>.
3. Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie (BMK). (2021). Foodsharing. Foodsharing – Lebensmittel teilen und tauschen statt entsorgen. https://www.bmk.gv.at/themen/klima_umwelt/abfall/abfallvermeidung/lebensmittel/initiative/foodsharing.html.
4. Foodsharing. (n.d.). Lebensmittel teilen, statt wegwerfen—Foodsharing Deutschland. Retrieved January 27, 2022, from <https://foodsharing.de>.

Ślad ekologiczny

1. Naturefund. (n.d.), CO2-Rechner. Retrieved from: https://www.naturefund.de/wissen/co2_rechner/, last accessed on 3 June 2022.
2. Foodprints Calculators. (n.d.). Earth Day. Retrieved from: <https://www.earthday.org/foodprints-calculators/>, last accessed on 3 June 2022.
3. Auf großem Fuß: Was hat der ökologische Fußabdruck mit Lebensmittelverschwendung zu tun? (2021). Welthungerhilfe.de - Für eine Welt ohne Hunger und Armut. <https://www.welthungerhilfe.de/lebensmittelverschwendung/was-ist-der-oekologische-fussabdruck/>
4. Der ökologische Fußabdruck. (n.d.). Retrieved from <https://www.mein-fussabdruck.at/#start>, last accessed on 27 January 2022.
5. Hintergrundpapier_-_oekologischer_Fussabdruck.pdf. (n.d.). Retrieved from: http://www.evb-online.de/schule/Hintergrundpapier_-_oekologischer_Fussabdruck.pdf, last accessed on 27 January 2022.
6. Online-Rechercheauftrag zum ökologischen Fußabdruck. Retrieved from: <https://www.umwelt-bildung.at/online-rechercheauftrag-zum-oekologischen-fussabdruck>, last accessed on 19 April 2022.

5. Możliwości uczestnictwa

Zawartość rozdziału

1. Wprowadzenie
2. Wpływ na poziomie polityki
3. Zachowanie jednostki
4. To co jemy i jak żyjemy ma znaczenie!
5. Różnorodność etykiet
6. Dieta: Wszystkożercy, Mięsożercy, Roślinożercy czy Owocożercy?
7. LEADER
8. Przykłady organizacji pozarządowych, Inicjatyw i Sieci
9. Bibliografia

5.1 Wprowadzenie

Jedzenie ma związek z polityką! Dlaczego to, co jesz ma wpływ na rolnictwo i jak sprawić by było ono wydajne?

Na pierwszy rzut oka może się wydawać, że Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej - WPR (Common European Agricultural Policy - CAP) nie ma zbyt wiele wspólnego z życiem codziennym, jednakże, jest to wrażenie złudne.

Po pierwsze, musimy mieć świadomość tego, że prawie każdy produkt żywnościowy, jaki zjadamy, pośrednio lub bezpośrednio podlega regulacjom WPR. WPR nie tylko wpływa na to, co ląduje na twoim talerzu, ale też na sposób, w jaki jest uprawiane lub produkowane, ile kosztuje oraz jakie prawa i przepisy mają zastosowanie w przypadku rolników, robotników i wszystkich biorących udział w przetwarzaniu, działaniach marketingowych oraz sprzedaży żywności.

Wspólna Polityka Rolna wpływa też na wiele innych, podstawowych aspektów naszego życia:

- Wpływ na przyrodę (np. ograniczenie stosowania nawozów sztucznych itp.)
- Wpływ na nawyki żywieniowe (koszty pośrednie)
- Wpływ na środowisko społeczne (głównie dotyczy terenów wiejskich, ale też przestrzeni rekreacyjnych dla mieszkańców miast).

Zadanie:

Omówcie dziedziny szczególnie dla was ważne oraz inne aspekty, jakie przyjdą wam do głowy. Zróbcie notatki tak, aby można je było wykorzystać na późniejszym etapie.

Rysunek 8. Ilustracja własna, Źródła obrazów dostępne na: GAP_Gemeinsame_Agrarpolitik_EU_AdobeStock_20765504 7-Konvertiert.jpg.

Czasami ciężko jest odróżnić rolnictwo od polityki rolnej. Jaki jest wpływ tej ostatniej?

Może być on bezpośredni i pośredni:

Wpływ bezpośredni

- Płatność bezpośrednia u producenta (rolnika) – wsparcie dochodu producenta
- Inwestowanie w rolników
- Promowanie rolnictwa ekologicznego
- Płatność za usługi ekologiczne
- Owoce w szkole
- Wsparcie (inwestycje) terenów wiejskich

Wpływ pośredni

- Dotacje do produkcji rolnej (kontrola cen)
- Niszczenie kontra ochrona krajobrazu (rośliny i zwierzęta)
- Ochrona terenów wiejskich do celów rekreacyjnych i turystycznych

Pytanie:

Jakie rodzaje wpływu możesz wymienić? Uzasadnij odpowiedź..

Chodzi o to, jak społeczeństwo obywatelskie, to znaczy ty i twoja rodzina, koledzy, koledzy z klasy itp. możecie wpływać na politykę rolną. Możecie to zrobić, nawet jeśli nie posiadacie ziemi lub własnej gospodarstwa rolnego.

Uczestniczyć można na wiele sposobów:

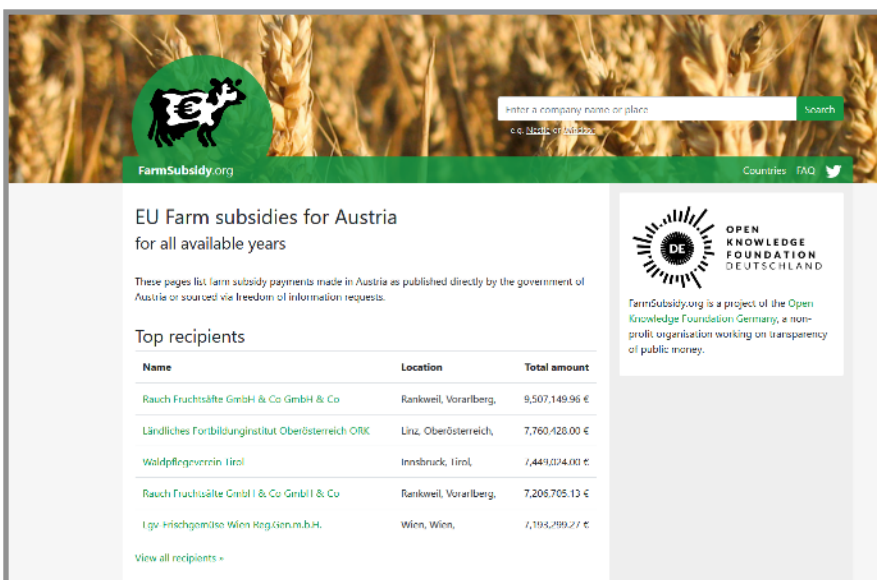
5.2 Wpływ na poziomie ustalania polityki

Decyzje dotyczące Wspólnej Polityki Rolnej zapadają zarówno na poziomie poszczególnych krajów członkowskich, jak i całej Unii Europejskiej. W proces prowadzący do podjęcia decyzji, oprócz rządów i partii politycznych, zaangażowani są też tzw. partnerzy gospodarczy i społeczni tacy jak związki zawodowe, organizacje zrzeszające pracodawców oraz różnego rodzaju organizacje pozarządowe. Zarówno partie polityczne, jak i organizacje pozarządowe posiadają liczne grupy robocze zajmujące się kwestiami rolnictwa i próbujące przeforsować stanowiska tych grup w obronie ich interesów. W Niemczech są to np.: Nabu, ABL, BUND, Greenpeace. Kolejne przykłady organizacji pozarządowych i sieci znajdują się na końcu tego tekstu.

Unia Europejska często przeprowadza też ankiety (online) na określone tematy.

Wszyscy, również wy,

mogą się w nich wypowiedzieć. Obowiązuje tu również zasada transparentości. Oznacza to, że subwencje są jawne: firmy są wymienione z nazwy, wraz z wielkością przyznanej im subwencji. Każdy ma dostęp do tych informacji(online).

Name	Location	Total amount
Rauch Fruchtsäfte GmbH & Co GmbH & Co	Rankweil, Vorarlberg,	9,507,149.96 €
Ländliches Fortbildungsinstitut Oberösterreich OFIK	Linz, Oberösterreich,	7,760,420.00 €
Waldfpflegenverein Tirol	Innsbruck, Tirol,	7,449,074.00 €
Rauch Fruchtsäfte GmbH & Co GmbH & Co	Rankweil, Vorarlberg,	7,206,705.12 €
Lgv. Frischgemüse Wien Reg.Ges.m.b.H.	Wien, Wien,	7,194,999.27 €

Rysunek 9. Subwencje unijne dla austriacki gospodarstw rolnych Źródło: Farmsubsidy (2021).

Zadanie:

Kliknijcie w link: www.farmsubsidy.org, żeby zobaczyć, którzy odbiorcy subwencji z waszego kraju znaleźli się na szczycie listy dotowanych. Które z firm są wam znane? Jakcie macie o nich zdanie?

5.3. Zachowanie jednostki

Wy też możecie mieć wpływ. Jest na to na wiele sposobów.

Demonstracje:

Być może słyszeliście o proteście "Młodzieżowy Strajk Klimatyczny" (ang. Friday for Future), gdzie uczniowie i studenci od 2018 roku protestują przeciw bierności polityków wobec globalnego ocieplenia i wywołanych przez człowieka zmian klimatu. Ludzie w całej Europie wychodzą na ulice, aby protestować w sprawie polityki rolnej. Żądają zmian w rolnictwie, prowadząc kampanie przed budynkami parlamentów, indywidualnie bądź w zrzeczeniu z organizacjami pozarządowymi w tzw. wspólnych inicjatywach.

W Niemczech, od 2011 roku, corocznie odbywa się demonstracja pod hasłem: "Mamy dość!". Do akcji przyłącza się wiele stowarzyszeń, organizacji i grup nawołujących do wprowadzenia zmian w rolnictwie oraz wysuwających żądania w stosunku do polityków, czego przykładem mogą być członkowie poniższych organizacji: Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Arbeitsgemeinschaft bäuerliche Landwirtschaft, Naturschutzbund Deutschland, Brot für die Welt, Demeter, INKOTA- netzwerk, Misereor, Oxfam, Slow Food Deutschland.

Najczęściej są to postulaty godziwego wynagrodzenia, starczającego na godne życie, zniesienia hodowli przemysłowej zwierząt, poprawy warunków panujących w rolnictwie, bardziej sprawiedliwego podziału unijnych środków przeznaczanych na rolnictwo (takiego, który będzie wspierał rolnictwo oparte na zrównoważonym rozwoju). Jednocześnie protestujący żądają surowszych sankcji na podmioty, których działalność jest szkodliwa dla środowiska przyrodniczego.

Zadanie:

W załączniku demonstracja "Mamy dość" z Niemiec <https://www.wir-haben-es-satt.de/informieren/aufruf/englisch/>

Które z aspektów znajdujących się na liście uznałybyście za wartościowe i dlaczego?

Oprócz demonstracji organizowane są też eventy informacyjne, sieciowanie oraz praca nad konkretnymi zagadnieniami związanymi z tematem.

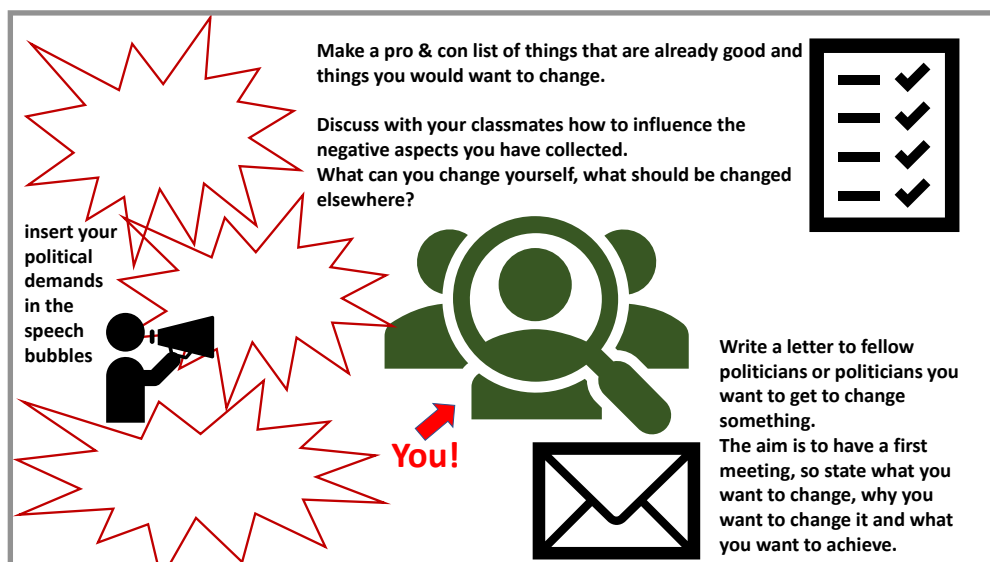
Rysunek 10. Olbrzymia demonstracja "Mamy dość!" w Berlinie (Niemcy) dostępna na: WHES (2021).

Pytania:

Czy w waszym kraju są jakieś inicjatywy mające na celu wspieranie zmian w gospodarce rolnej? Jakiej podejmują działania? Co wiecie o ich żądaniach i organizowanych przez nich akcjach?

Zadanie:

Jaki byłby "twój sposób" na zaangażowanie się i jakie byłyby twoje żądania?

Rysunek 11. Możliwości partycypacji obywatelskiej. Obraz własny (2022)

5.4 To, co jemy i jak żyjemy ma znaczenie!

Oprócz partycypacji obywatelskiej, twoje codzienne życie może wywierać zarówno pozytywny jak i negatywny wpływ. Najbardziej jest to widoczne w zachowaniach konsumpcyjnych. Z punktu widzenia wytwarzania dóbr w rolnictwie, ponownie pojawia się nam temat polityki rolnej. Nasuwa się tutaj oczywista myśl: aby spojrzeć na swoje nawyki życiowe i przy kasie w supermarkecie zastanowić się nad zawartością naszego wózka z zakupami.

"Twój paragon jest twoją kartą do głosowania"

Być może słyszałeś to już wcześniej i zastanawiałeś się co to znaczy. A znaczy nie tylko, że demonstrujesz swój osobisty wybór świadczący o twoim guście czy preferencji co do marki towaru. To, co kupujesz ma znacznie większe znaczenie. Czy twoja czekolada została wyprodukowana z zapewnieniem ochrony zasobów naturalnych i ludzkich, godziwych warunków pracy? Czy jej wytworzenie wzmocniło struktury lokalne, zapewniło dobrostan zwierząt? Wszystko to ma dalekosiężne efekty.

Podejmując decyzję przy kasie w supermarkecie, na stacji benzynowej, czy w kawiarni na rogu wykazujesz się (lub nie) odpowiedzialnością za środowisko i ludzi. Możesz naprawdę dużo zrobić jeśli wiesz, czego szukać. Chcemy poniżej przedstawić kilka możliwości.

Czego naprawdę potrzebujesz?

Zanim wybierzesz się na zakupy, pomyśl, czego naprawdę ci brakuje i co ci jest niezbędne. Jak długo zamierzasz trzymać w domu jedzenie, które kupisz? Przegląd lodówki pomoże ci uniknąć marnotrawstwa jedzenia.

Pochodzenie produktów

Etykiety i oznaczenia produktów dostarczają informacji, skąd dany produkt pochodzi i w jakich warunkach został wyprodukowany. Kupowanie produktów lokalnych, poprzez skrócenie drogi transportu na miejsce sprzedaży, pozwala zredukować emisję CO₂ i dodatkowo pomaga wspierać lokalnych producentów żywności.

Uwaga: Niektóre tzw. produkty lokalne nie są nimi naprawdę. Transportuje się je na inne kontynenty, gdzie są przetwarzane i przygotowywane do spożycia, a następnie przewożone

z powrotem i sprzedawane jako "specjał lokalny". Świadomość istnienia tego procederu oraz uważne czytanie etykiet na pewno może pomóc.

Zadanie:

Zbadaj trasę, jaka przebyły te nordyckie kraby z Morza Północnego. (Tak! Produkty rybne są także podmiotem polityki rolnej!)

Delikatesy Büsum -
typowo Nordyckie

Po prostu pyszne

Kraby z Morza
Północnego, obrane
i ugotowane

Złowione w Morzu
Północnym

Rysunek 12. Etykieta produktu. źródło: Shopify (2021).

Jeśli chcesz bezpiecznie robić zakupy, kupuj na lokalnych targach lub bezpośrednio w gospodarstwach rolnych w okolicy. W niektórych krajach znajdują się rejestry, gdzie można (online) sprawdzić okoliczne targowiska.

Zadanie:

Poszukaj lokalnych gospodarstw rolnych lub dostawców. Zastanówcie się czy warto by było zrobić tam zakupy i jakie to przyniosłoby efekty.

5.5 Różnorodność etykiet

Etykiety mogą być pomocne przy podejmowaniu decyzji zakupowych z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Niektórzy ludzie wybierają produkty ekologiczne (organiczne) lub szukają np. oznaczenia Fairtrade. W niektórych krajach lokalne marki są szczególnie popularne. Zasadniczo, etykiety są pomocne, nawet jeśli są nadużywane przez funkcjonujące na rynku "czarne owce", ponieważ pomagają nam w orientacji, są czymś, co można poddać kontroli i dostarczają jasnych informacji na temat czynników warunkujących produkcję. Niektórzy krytykują umieszczanie etykiet na towarach, uzasadniając krytykę tym, że duża liczba etykiet jest dla klienta myląca i w natłoku etykietowych informacji trudno jest być na bieżąco.

Zadanie:

Wykorzystaj poniższą tabelkę do zadania. Znajdź informacje dotyczące etykiet i certyfikacji w twoim kraju oraz wiążącymi się z nimi standardami. Które etykiety najbardziej do ciebie przemawiają i dlaczego?

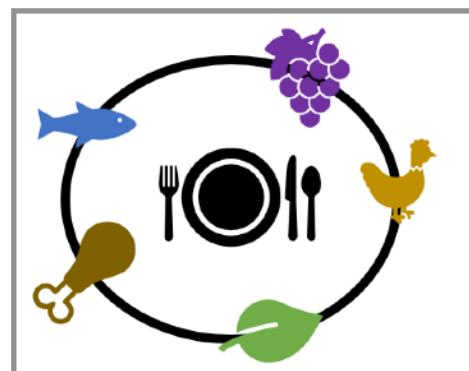
Lokalne	Organiczne	Dobrostan zwierząt	Fairtrade	Rybołówstwo	Etykiety i oznaczenia
Szczegóły:	Szczegóły:	Szczegóły:	Szczegóły:	Szczegóły:	Szczegóły:

5.6 Dieta: Wszystkożercy? Mięsożercy?

Roślinożercy czy Owocożercy?

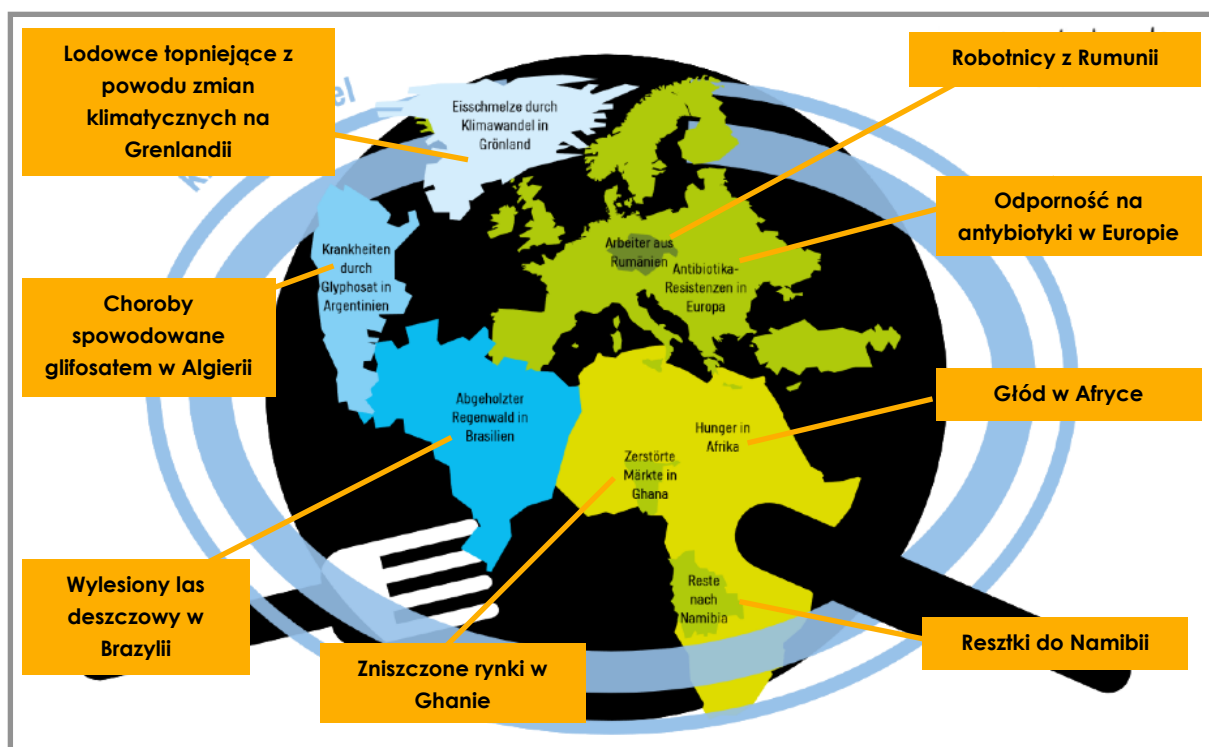
Wreszcie na koniec, ale nie mniej ważne: twoja dieta ma poważny wpływ na środowisko i społeczeństwo, czasem nawet w zakresie globalnym.

To, co ląduje na twoim talerzu jest zależne od twojego apetytu i zasobności portfela.

Rysunek 13. Różne diety. Obraz własny (2022).

Poniższa infografika ilustruje globalne powiązanie między pracownikami w Rumunii, opornością na antybiotyki w Europie, resztkami, które przewożone statkami do Afryki, rujnują tam lokalne rynki, a głodem na tym właśnie kontynencie. Następnie, mamy choroby w Argentynie powodowane przez glifosat, niszczenie lasów deszczowych w Brazylii, jak również, spowodowane zmianami klimatycznymi, topnienie pokrywy lodowej w Grenlandii. Niezły efekt, jak na tylko "zaspokojenie czyjegoś głodu", czyż nie?

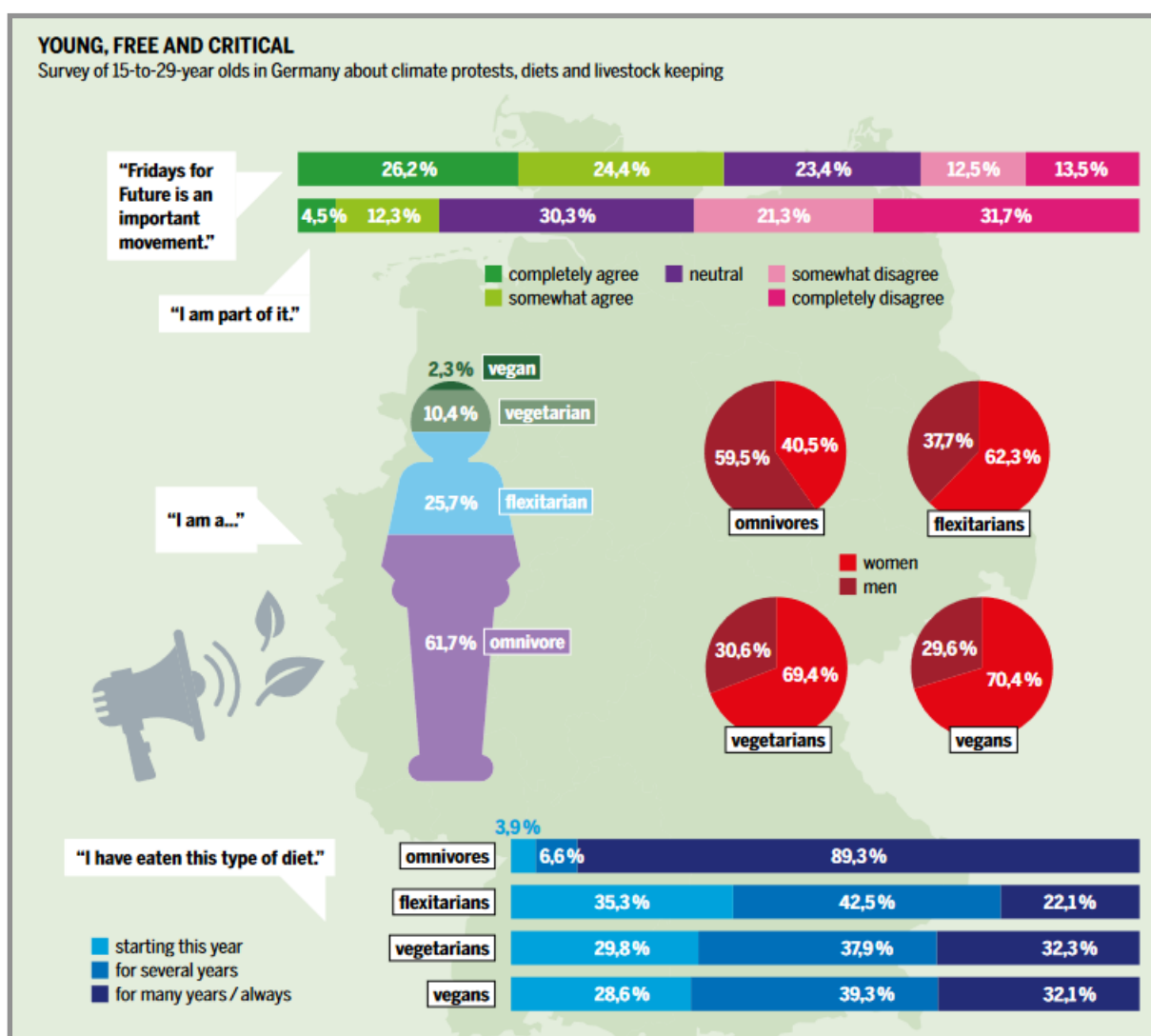
Rysunek 14. Twój talerz ma wpływ na cały świat, źródło: Böll (2021).

Jednakże, zmiana wśród młodych ludzi jest widoczna i oczywista, a ruchy takie jak “Młodzieżowy Strajk Klimatyczny” kształtują młodą generację.

Zadanie:

Poniższy schemat ukazuje rozkład nawyków żywieniowych wśród młodych ludzi w Niemczech oraz ich stosunek do “Młodzieżowego Strajku Klimatycznego” (ang. Friday for Future). Co sądzisz na ten temat?

Narysuj podobny schemat dla klasy, a następnie omówcie go w grupie.

Rysunek 15. Nawyki żywieniowe młodych. Źródło: Böll (2021). Changing Habits.

Wreszcie możecie “wspierać dobre rolnictwo” oraz poruszać publicznie ważne kwestie

W jaki sposób? Na przykład, poruszając kwestię dobrostanu zwierząt czy opowiadając się za lokalnymi produktami lub ochroną pszczół i owadów.

Kiedy pracujesz w rolnictwie, jesteś blisko tematu i wiesz o nim więcej niż inni. Spróbuj przekonać innych do stosowania zasad zrównoważonego rolnictwa.

5.7 LEADER

Unia Europejska rozpoczęła specjalny program (będący elementem drugiego filaru Wspólnej polityki Rolnej – WPR) promowania terenów wiejskich. Częścią tego programu jest linia finansowania LEADER.

Nazwa LEADER pochodzi od "Liaison entre actions de développement de l'économie rurale". Oznacza ona wspieranie i łączenie działań na rzecz rozwoju gospodarki wiejskiej. Co 7 lat, lokalne grupy aktywistów, tzw. LAGs (local action groups), mogą aplikować o fundusze z programu LEADER. Grupy te rekrutują się z populacji poszczególnych regionów. Powinny składać się z lokalnych uczestników i mieć wspólny plan co do rozwoju SWOJEGO terenu wiejskiego. Gminy miejskie i okręgi wiejskie mogą i powinny przyłączyć się do takich grup aktywistów, ale nie mogą stanowić w nich większości.

Promowane i wdrażane projekty są bardzo zróżnicowane. Jednakże, ważne jest, aby LEADER trzymał się tzw. inicjatyw oddolnych o charakterze partycypacyjnym. Oznacza to, że każda osoba może i powinna wnieść swój wkład oraz być wysłuchana. LEADER skupia się na współpracy, sieciowaniu, innowacjach, lokalności oraz akcjach wielosektorowych (Lei.LA: 2021).

Przykładowo, promowane mogą być tematy będące w kręgu zainteresowań ludzi młodych, czyli projekty o tematyce społecznej, ekologicznej, ale też gospodarczej (np. sklepy przy gospodarstwach rolnych) i edukacyjnej. Jeśli projekt jest realizowany w ramach programu LEADER, finansowanie go przez Unię Europejską musi być zaznaczone w następujący sposób:

Oznaczenia EU

Rysunek 16. LEADER Przykład. Obraz własny (2022)

Zadanie:

1. Odszukajcie grupy programu LEADER w waszej okolicy

https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld_en

Zbierzcie, czego się dowiedzieliście na ten temat i przedyskutujcie to w grupie. Zaprojektujcie razem plakat, na którym zaprezentujecie pozytywne aspekty takiej działalności, ale też to, co może stanowić wyzwanie.

2. Który z projektów LEADER chcielibyście wdrożyć?

Utwórzcie "lokalną grupę aktywistów" w klasie, jak ta w LEADERze i spróbujcie zdecydować się na wspólny projekt. Jakie będą wasze kolejne kroki?

5.8 Przykłady organizacji pozarządowych, inicjatyw i sieci

Organizacje pozarządowe i sieci	Strona internetowa
Greenpeace	https://www.greenpeace.org/international/explore/
Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland (BUND)	https://www.bund.net/bund-in-english/
Naturschutzbund (NaBu)	https://en.nabu.de/
Der World Wide Fund For Nature (WWF)	https://www.worldwildlife.org/
Industriegewerkschaft Bauen Agrar Umwelt (IG BAU)	https://igbau.de/Forst-und-Agrarwirtschaft.page

Arbeitsgemeinschaft bäuerliche Landwirtschaft (AbL)	https://www.abl-ev.de/start
European Federation of Trade Unions in the Food, Agriculture and Tourism (EFFAT)	https://effat.org/
Foodwatch	https://www.foodwatch.org/de/startseite/
Fundación Global Nature (FGN)	www.fundacionglobalnature.org
Association for Stimulating Know-how (ASK)	www.askindia.org
Sustainable Agriculture Network (SAN)	www.sustainableagriculture.eco
Initiative für nachhaltige Lieferketten (INA)	https://www.nachhaltige-agrarlieferketten.org/en/
Oxfam	https://www.oxfam.org/en
Brot für die Welt	https://www.brot-fuer-die-welt.de/en/bread-for-the-world/

5.9 Bibliografia

1. Böll (2021): Meat Atlas: https://eu.boell.org/sites/default/files/2021-09/MeatAtlas2021_final_web.pdf. Last retrieved 22.03.2021
2. LEADER (2021): https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld_en. Last retrieved 22.03.2021
3. Lei.La, Leistende Landwirtschaft e.V. (2021): Was ist LEADER? <https://www.leader-leila.de/home/rund-um-leader/was-ist-leader/>. Last retrieved 22.03.2021
4. WHES (2020): Call for actions: <https://www.wir-haben-es-satt.de/informieren/aufruf/englisch/>. Last retrieved 28.03.2021

6. Materiały informacyjne

Zawartość rozdziału

1. Artykuł prasowy autorstwa Emma Bryce "Miliony ton martwych zwierząt: Skandal wokół odpadów rybnych"
 1. Ćwiczenia dla uczniów
 2. Ćwiczenia dla nauczycieli
 3. Wskazówki i rady/Organizacje pozarządowe dla zrównoważonego rozwoju
2. Artykuł prasowy autorstwa Anna Turns "Cicha rewolucja: wzrost popularności ogrodników społecznych w Wielkiej Brytanii"
 1. Ćwiczenia dla uczniów
 2. Ćwiczenia dla nauczycieli
 3. Wskazówki i rady/Organizacje pozarządowe dla zrównoważonego rozwoju

6.1 Artykuł prasowy autorstwa Emma Bryce "Miliony ton martwych zwierząt: Skandal wokół odpadów rybnych"

Opublikowany 9 maja 2022 r., *The Guardian*, Źródło: <https://www.theguardian.com/environment/2022/may/09/millions-of-tonnes-of-dead-animals-the-growing-scandal-of-fish-waste>

Rysunek 17. Prawie 100,000 martwych ryb wyrzuconych ze statku-przetwórnicy w lutym 2022 r. u wybrzeży La Rochelle, Francja. Zdjęcie: Sea Shepherd/AFP/Getty.

Wyrzucone do morza lub na lądzie, ewentualnie zostawione w sklepach i lodówkach, żeby zgniły, globalne połowy ryb nigdy wcześniej nie były trwonione na taką skalę – wyrządzając szkodę nie tylko oceanom, ale i ludziom, których mogłyby wyżywić. Czy można odwrócić to zjawisko?

W lutym 2022, będący własnością Holendrów trawler wypuścił do wody strumień 100,000 martwych ryb, które pokryły srebrzystym dywanem kilka tysięcy metrów kwadratowych oceanu u wybrzeży Francji. Właściciel okrętu winą za to obarczył wadliwą sieć, ale grupy ekologów uważają, to za działanie celowe.

Gdziekolwiek leży prawda, to wydarzenie będące spektakularnym przykładem niszczenia i marnowania organizmów morskich jest zaledwie czubkiem góry lodowej: dane Światowego Funduszu na Rzecz Przyrody (WWF) mówią, że w 2019 roku co najmniej 230,000 ton ryb wylądowało (jako odpady) w wodach Unii Europejskiej. Większość z nich – 92%- jest związana ze stosowaniem włoków dennych podczas połowów (inaczej połów przez trałowanie). Jest to metoda polegająca na przeciąganiu włoków dennych po dnie lub blisko dna i zagarnianie wszystkiego, co napotka po drodze – w ten sposób można złowić duże ilości ryb w krótkim czasie.

Te dane są zaledwie małym ułamkiem tego, co stanowi naprawdę poważny problem, na światową skalę. Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) szacuje, że 35% wszystkich ryb, skorupiaków i mięczaków złowionych w oceanach, jeziorach i na farmach rybnych jest marnowane zanim trafią na talerz.

Ryby są towarem nietrwałym i delikatnym, co sprawia, że są bardziej narażone na zepsucie. Utrzymanie złowionych ryb w dobrym stanie jest tym trudniejsze,

Rysunek 18. Część ze 100,000 martwych ryb wyrzuconych do morza przez statek-przetwórnę na wybrzeżu La Rochelle w lutym, Francja, Zdjęcie: AFP/Getty Images

że na każdym etapie łańcucha dostaw dochodzi problem krwi z ryb rannych w czasie połowu. Pete Pearson, dyrektor do spraw odpadów żywności w Światowym Funduszu na Rzecz Przyrody (WWF) mówi: Marnotrawienie ryb jest szczególnie szokujące, ponieważ są to dzikie zwierzęta, więc tak naprawdę marnujemy zasoby dzikiej przyrody.

Nadmierne odławianie ryb, zanieczyszczenie wód i powietrza oraz kryzys klimatyczny w największym stopniu zagrażają obecnie populacji ryb. Przy obecnej konsumpcji ryb i prognozach, że podwoi się ona do 2050 roku, marnotrawstwo tego towaru znalazło się w pierwszej kolejności na radarze podmiotów odpowiedzialnych za nadzór w tym względzie. "Musimy coś z tym zrobić" mówi Omar Peñarubia, urzędnik zajmujący się rybołówstwem przy Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO).

Wg ekspertów, należy zacząć od zrozumienia, co napędza straty, które mają miejsce w czasie drogi z miejsca połowów na nasze talerze. Dodatkowym problemem jest wciąż niejasny łańcuch dostaw, niekompletne i niespójne dane dotyczące połowów, pomimo, że udowodniono, że największa strata ryb ma miejsce w punkcie ich odławiania, czyli na początkowym etapie drogi na talerze konsumentów.

Prawie połowa wszystkich ryb spożywanych przez ludzi pochodzi z mórz. "Jest ich tak wiele, że bez większych refleksji nauczyliśmy się akceptować pewne straty," Pearson mówi, że 35% globalnego asortymentu morskiego osiągnęło stan

Rysunek 19. Łodzie rybackie w Yangjiang, Guangdong, prowincja Chin. Zdjęcie: VCG/Getty

Images.

przełowienia (nadmiernego odławiania). Rosnącym problemem staje się również przyłów (ryby złowione w sposób niezamierzony, "przy okazji"): na całym świecie, prawie 10 % złowionych w stanie dzikim ryb jest co roku wyrzucane, co oznacza 8.6 m ton tych zwierząt. Winą za ten

stan obarcza się głównie nieprecyzyjne przepisy oraz wytyczne, które pozwalają rybakom na pozbycie się gatunków nie będących celem połowu.

Nie można zapominać również o ekonomicznym czynniku napędowym tej sytuacji.

“Uważam, że istnieje silny związek między subwencjami, a odpadami lądującymi w morzach,” mówi Rashid Sumaila, profesor, specjalista od gospodarki morskiej i rybołówstwa na Uniwersytecie Kolumbii Brytyjskiej.

Jak wskazują badania Sumaila, pomimo, że opracowane z myślą o wspieraniu rybaków, którzy poławiają ryby na małą skalę, obecnie 80% subwencji (z \$35.4bn / £26.4bn) trafia do kilku zaledwie flot przemysłowych łowiących na ogromną skalę. Floty te posiadają gargantuicznych rozmiarów trawlerzy do połowów dennych (trałowanie), wyposażone w sposób umożliwiający im ogromne połowy na pełnym morzu, co prowadzi do nadmiernego odławiania i wytwarzania ogromnej ilości odpadów rybnych.

Sumaila dodaje także, że do spotęgowania ilości odpadów rybnych przyczyniają się również nielegalne i niezgłaszane nigdzie połowy (zwiększa to rozmiary przyłowu ryb).

Żywność dla 3 miliardów ludzi

Odpady rybne to coś więcej niż likwidacja ryb pod względem fizycznym: dla 3 miliardów ludzi, których ryby są podstawą odżywiania, jest to utrata możliwości właściwego odżywiania.

Jak mówi Shakuntala Thilsted, specjalistka od spraw odżywiania i zdrowia publicznego w World Fish oraz laureatka nagrody World Food Prize 2021: “W świadomości zbiorowej funkcjonuje narracja, że aby nakarmić rosnącą liczbę ludzi, musimy produkować więcej, ale najlepszym sposobem na zwiększenie dostaw żywności jest po prostu mniejsze jej marnotrawstwo i redukcja odpadów. ”

Wielu rozwiązanie problemu odpadów rybnych widzi w systemach hydroponicznych (uprawa roślin bez gruntu) lub farmach rybnych - które dostarczają ponad połowę ryb na rynek, ale Dave Love, główny naukowiec w Johns Hopkins Center for a Livable Future, twierdzi, że straty na farmach są skutkiem także innych czynników takich jak np. choroby. “Śmiertelność w stawach

rybnych jest bardzo poważnym czynnikiem powodującym straty w potencjalnych produktach żywnościowych". Marnotrawstwo ryb trwa także po połowach, jakkolwiek rozmiary tego zjawiska różnią się w zależności od obszaru występowania. Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) szacuje, że, w skali globalnej, traci się 27% odławianych ryb, przy czym w krajach o niskim dochodzie problem tkwi bardziej w niezamierzonym działaniu, niż intencjonalnym wyrzucaniu, mówi Peñarubia. Badania wykazały, że w Ghanie, Burkina Faso and Togo, 65% utraty ryb (już na lądzie) można przypisać niewłaściwemu procesowi przechowywania, braku odpowiednich magazynów i chłodni, zarówno na statkach rybackich, jak i później w dalszych ogniwach łańcucha dostaw.

Ryby znikają także już po ich dystrybucji, ale tutaj winą leży po stronie sprzedawców detalicznych i konsumentów, pochodzących prawie wyłącznie z klasy średniej krajów rozwiniętych (o wysokim dochodzie). W Ameryce Północnej, Oceanii i Europie marnotrawstwo ryb przewyższa dalece to samo zjawisko w jakimkolwiek innym rejonie świata.

Zdaniem Pearsona, częściowo przyczyniają się do tego amerykańscy sprzedawcy detaliczni, którzy w pierwszej kolejności sprzedają po wyższej cenie szybko psujące się, duże, świeże (nie mrożone) ryby. "Jest to prawdziwą tragedią, gdyż to przeskoczenie kolejki w łańcuchu dostaw powoduje stratę od 10% do 30% w sklepie spożywczym."

Love twierdzi, że kiedy sprzedawcy dają pierwszeństwo dużym świeżym (nie mrożonym) rybom, bardziej

Rysunek 20. Zakład suszenia ryb w Bangladeszu. Wiele ryb traci się wskutek niewłaściwego przechowywania, braku odpowiednich magazynów i chłodni na statkach rybackich. Zdjęcie: Xinhua/Rex/Shutterstock

prawdopodobne jest, że konsumenci nie zużyją ich w odpowiednim czasie i wyrzucą, gdy już nie będą się nadawać do spożycia. Love jest autorem badań ukazujących, że sprzedawcy detaliczni w Stanach Zjednoczonych są odpowiedzialni za marnowanie ok. 16% żywności pochodzącej z morza, podczas gdy to na konsumentów spada wina za wyrzucanie (a przez to marnowanie) aż do 63% ryb, które kupione przez nich, a nie zjedzone lądują w śmietniku.

Mrozić czy nie mrozić?

Oczywiście istnieją rozwiązania pozwalające na zmniejszenie strat ryb wzdłuż łańcucha dostaw. Życie ryb jako produktu spożywczego mogłyby przedłużyć działania w krajach słabiej rozwiniętych polepszając dostęp do technologii chłodząco-mrozących w połączeniu z zastosowaniem technologii suszenia ryb za pomocą namiotów napędzanych energią słoneczną. Aby ograniczyć straty, rybacy i osoby zajmujące się przetwórstwem rybnym powinni zostać przeszkoleni w zakresie skutecznego przechowywania ryb, jak twierdzi Peñarubia.

A co można zrobić od strony konsumenta? Pearson and Love twierdzą, że powinno się zachęcać ludzi do wyboru przez nich ryb mrożonych, co zdecydowanie zmniejszyłoby w sklepach popyt

na ryby świeże, a co za tym idzie ograniczyło straty w sprzedaży detalicznej i domach prywatnych. Thilsted sugeruje zmianę w sposobie odżywiania. Proponuje zamianę w naszym menu wszechobecnego fileta rybnego na mniejsze ryby i małże, które mogą być zjadane w całości, co znacznie zmniejszy ilość odpadów. "Jeśli nasze pojęcie ryby ogranicza się do fileta na patelni, to jest oczywiste, że kroczymy ścieżką strat żywności, gdyż decydujemy się zjeść zaledwie małą część z jadalnej całości".

Produkty uboczne z ryb mogą być ponownie wykorzystane i przetworzone w coś nowego. Rybie głowy, płetwy i ości już są przerabiane na nawóz i karmę dla zwierząt. Obecnie innowatorzy szukają możliwości wykorzystania wszystkiego – od rybniej skóry do leczenia oparzeń, po odpady ze skorupiaków, które można wykorzystać do produkcji opakowań biodegradowalnych. Pearson twierdzi, że: "Idea utylizacji w pełnym wymiarze powinna być wszechobecna wzdłuż całego

łańcucha dostaw żywności". Jednocześnie zaznacza on, że nie powinniśmy przeceniać znaczenia tych rozwiązań. Dopóki produkty uboczne produkcji rybnej nie zastąpią przynajmniej części popytu na ryby, marnotrawstwo, nie będąc zmniejszane u źródła, wciąż pozostanie faktem.

Koniec końców, jak mówi Pearson, zapobieganie jest najlepszą metodą, a zacząć należy od morza, gdzie problem ma swój początek. Rybacy muszą być wyposażeni w lepszy sprzęt i wspierani przez zasady, które zniechęcają do marnotrawstwa. Sumaila podkreśla potrzebę "dobrych subwencji", które rozdzielone pomiędzy przedsiębiorstwa rybne pomogłyby odnowić populację ryb żyjących dziko w morzach i oceanach. "Pieniądze podatników muszą być wydawane w sposób, który pomoże wzmocnić pozytywną informację zwrotną ludzi dla przyrody i na odwrót – przyrody dla ludzi".

Od pokoleń wierzyliśmy, że "ocean jest olbrzymi, a my możemy z niego brać co chcemy", jak mówi Pearson. "Teraz nadeszły czasy, że widzimy koniec tych nieprzebranych zasobów. A kiedy trafiasz na ograniczenia, musisz wydajniej korzystać z tego co masz".

6.1.1 Ćwiczenia dla uczniów

Przeczytaj artykuł " Miliony ton martwych zwierząt: Skandal wokół odpadów rybnych I wykonaj poniższe zadania:

- Jakie są główne powody marnotrawstwa ryb? Opisz pokrótce każdy z nich.
- Jakie negatywne efekty uboczne są wynikiem wyrzucania ryb?
- Jakie rozwiązania można zastosować w celu zmniejszenia tego problemu?
- Korzystanie z zasobów internetowych: Jakie etykiety informujące o zrównoważonym połowie funkcjonują na rynku?
- Refleksja: Jakie ryby jesz? Czy wiesz skąd pochodzą i jak zostały złowione? Czy w trakcie zakupów zwracasz uwagę na etykiety?

6.1.2 Ćwiczenia dla nauczycieli

- Refleksja:
 - o Jakie ryby jesz?

- Czy wiesz skąd pochodzą i jak zostały złowione?
- Czy w trakcie zakupów zwracasz uwagę na etykiety?
- Co wiesz na temat systemów hydroponicznych?
- Badania:
 - Jak daleko podróżuje ryba zanim trafi na twój talerz?
 - Porównaj równowagę ekologiczną dziko żyjących ryb z systemem hydroponicznym.

6.1.3 Wskazówki i rady/Organizacje pozarządowe dla zrównoważonego rozwoju

- Komisja Europejska: Environment (europa.eu)
- Global Footprint Network: oblicz swój ślad, miniony dzień na ziemi, różne dane, pomoce edukacyjne, .. Kalkulator Śladu Ekologicznego
- The Guardian: 50 prostych sposobów na bardziej ekologiczne życie | Environment | The Guardian
- Green Journal: Green Journal | Wiadomości na temat energii odnawialnych i zrównoważonego rozwoju
- Światowy Fundusz na Rzecz Przyrody (WWF): Zrównoważony rozwój: | Topics | WWF (worldwildlife.org)
- The Austrian Ecolabel: Witajcie w "Zielonym Świecie" of the Austrian Ecolabel ← Home ← Umweltzeichen.at
- Bewusstkaufen.at: Lista różnych państwowych i międzynarodowych marek (dostępna tylko w jęz. niemieckim): Label-Kompass — Gütezeichen für nachhaltige Produkte (bewusstkaufen.at)

6.2 Artykuł prasowy autorstwa Anna Turns "Cicha rewolucja: wzrost popularności ogródków społecznych w Wielkiej Brytanii"

Opublikowany: wtorek 21.09.2021 przez *The Guardian*, źródło: <https://www.theguardian.com/environment/2021/sep/21/revolutionary-in-a-quiet-way-golden-hills-community-garden-in-bristol>

Rysunek 21. Lucy Mitchell, koordynatorka ds. Projektów lokalnych przy Ogrodzie Społecznym Golden Hill w Horfield, Bristol. Zdjęcie: Adrian Sherratt/The Guardian

W miarę upowszechniania się idei ogrodów społecznych, Królewskie Towarzystwo Ogrodnicze tworzy pierwsze Nagrody Społeczności: "Pierwszy melon w sezonie ma zawsze cudowny smak" jak powiada Lucy Mitchell. "Myślę, że nikt nigdy nie wziął go do domu – co roku po prostu kroimy go na tyle kawałków ilu jest ludzi w ogrodzie tak, żeby

każdy mógł spróbować".

Po prawie 10 latach zaangażowania w prace nad ogrodem społecznym Golden Hill w Horfield, Bristol, Lucy ma świadomość znaczenia prostych rzeczy. "Pamiętamy "Wielkiego Jima", największego słonecznika, jaki tutaj wyrósł oraz cudowne słoneczniki, które wyrosły na żwirze i nie możemy się doczekać, aż żaby powrócą do naszego stawu. Takie rzeczy są częścią naszej historii i zawsze na nie czekamy." Ogródki społeczne zyskują na popularności i stają się coraz bardziej powszechne w Wielkiej Brytanii, gdzie pod koniec września Królewskie Towarzystwo Ogrodnicze ma ogłosić zwycięzców pierwszych Nagód Społeczności. Kay Clark, która kieruje programem ogródków społecznych z ramienia Królewskiego Towarzystwa Ogrodniczego (skrót nazwy ang. RHS) mówi: "Tam, gdzie istniały takie grupy, społeczności wydawały się być bardziej odporne, gdy dochodziło do kryzysu [takiego jak Covid], ponieważ miały wcześniej ustaloną sieć wolontariuszy, a ludzie znali się między sobą, więc mogli łatwo zaoferować wsparcie". „Łącząc dobrostan ludzi z naturą, co stało się najwyższym priorytetem podczas lockdownu, odnotowaliśmy ogromny wzrost zainteresowania ogrodnictwem. Mielśmy ludzi, którzy gotowi byli dzielić się z innymi wiedzą na temat ogrodnictwa, roślinami, wszelkiego rodzaju narzędziami, ale także chcieli ludzi inspirować i rozweselać." W miarę upowszechniania się idei ogrodów społecznych, Królewskie Towarzystwo

Ogrodnicze tworzy pierwsze Nagrody Społeczności: "Pierwszy melon w sezonie ma zawsze cudowny smak" jak powiada Lucy Mitchell. "Myślę, że nikt nigdy nie wziął go do domu – co roku po prostu kroimy go na tyle kawałków ilu jest ludzi w ogrodzie tak, żeby każdy mógł spróbować".

Po prawie 10 latach zaangażowania w prace nad ogrodem społecznym Golden Hill w Horfield, Bristol, Lucy ma świadomość znaczenia prostych rzeczy. "Pamiętamy "Wielkiego Jima", największego słonecznika, jaki tutaj wyrósł oraz cudowne słoneczniki, które wyrósł na żwirze i nie możemy się doczekać, aż żaby powrócą do naszego stawu. Takie rzeczy są częścią naszej historii i zawsze na nie czekamy." Ogródki społeczne zyskują na popularności i stają się coraz bardziej powszechne w Wielkiej Brytanii, gdzie pod koniec września Królewskie Towarzystwo Ogrodnicze ma ogłosić zwycięzców pierwszych Nagód Społeczności. Kay Clark, która kieruje programem ogródków społecznych z ramienia Królewskiego Towarzystwa Ogrodniczego (skrót nazwy ang. RHS) mówi: "Tam, gdzie istniały takie grupy, społeczności wydawały się być bardziej odporne, gdy dochodziło do kryzysu [takiego jak Covid], ponieważ miały wcześniej ustaloną sieć wolontariuszy, a ludzie znali się między sobą, więc mogli łatwo zaoferować wsparcie". „Łącząc dobrostan ludzi z naturą, co stało się najwyższym priorytetem podczas lockdownu, odnotowaliśmy ogromny wzrost zainteresowania ogrodnictwem. Mieliśmy ludzi, którzy gotowi byli dzielić się z innymi wiedzą na temat ogrodnictwa, roślinami, wszelkiego rodzaju narzędziami, ale także chcieli ludzi inspirować i rozweselać."

Rysunek 22. Ogrodnicy przy pogawędce w ogródku społecznym Golden Hill, Bristol Zdjęcie: Adrian Sherratt/ Alamy.

Ponieważ tak wiele ogrodów społecznych

powstaje wskutek inicjatyw oddolnych – wystarczy zgoda właściciela gruntu i niewielka grupa chętnych pomocników – trudno jest określić ich dokładną liczbę, ale, co zabawne, Clark zauważyła duży wzrost liczby wolontariuszy dołączających do istniejących już grup w ciągu ostatnich 18 miesięcy. W odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie, w najbliższej przyszłości, Królewskie Towarzystwo Ogrodnicze (skrót nazwy ang. RHS) ma zamiar skupić się na wspieraniu nowych grup poprzez ułatwienie im dostępu do zasobów i szkoleń. Niektóre ogrody można prowadzić na bardzo niskim poziomie budżetowania, a ona radzi zacząć od małych rzeczy: „Ogrodnicy często są z natury oszczędni – uprawiając rośliny z nasion i minimalizując odpady, można ograniczyć koszty. To nie muszą być od razu Wielkie Projekty”.

Mitchell jest jedyną z personelu w Golden Hill (azyl o powierzchni 2000 m² wciśnięty między więzienie a szkołę podstawową), która ma wypłacaną pensję. W ciągu trzech lat, od 2011 do 2013 r., grant w wysokości 88 000 funtów z lokalnego funduszu żywnościowego loterii państwowej pomógł przekształcić bagnisty teren w wielofunkcyjny ogród przystosowany do użytku dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Obecnie znajduje się w nim duży staw, dwa tunele foliowe (rodzaj szklarni), podniesione grządki do uprawy warzyw oraz tzw. las żywności (ang. edible forest / food forest).

Plan był taki, aby stać się samowystarczalnym, a zarazem finansowo niezależnym, i udało się to w 2015 roku, kiedy Golden Hill zarejestrował się jako firma działająca na rzecz społeczności, rodzaj przedsiębiorstwa społecznego. Projekty pilotażowe są finansowane z wpływów z małych eventów i imprez organizowanych w celu zebrania środków. Od czasu do czasu zdarzają się dotacje, ale codzienne funkcjonowanie ogrodu możliwe jest dzięki połączeniu niewielkich, miesięcznych darowizn od Przyjaciół

Rysunek 23. Dzieci bawiące się nad stawem w ogrodzie społecznym Golden Hill w Bristolu. Zdjęcie: Adrian Sherratt/Alamy.

Złotego Wzgórza (ang. Friends of Golden Hill) z dochodami z prowadzonych w tym miejscu przez cały rok programów edukacyjnych.

„Kiedy zakładaliśmy nasz ogródek, nie mieliśmy pojęcia, że stanie się on tak zorientowany na dzieci – powoli ewoluował do tego, czym jest dziś”, mówi Mitchell, która co tydzień opiekuje się grupkami małych dzieci (w grupach tych jest miejsce także dla rodziców). W trakcie roku szkolnego organizuje ona zajęcia pozaszkolne dla około 70 dzieci tygodniowo, a w czasie przerw świątecznych “dni przygód” dla mieszkających w pobliżu dzieci i ich rodzin. „Zapewnienie dzieciom wspaniałych wrażeń w ogrodzie daje nam znacznie więcej satysfakcji niż sprzedaż naszych produktów. Wszystkie organiczne warzywa i kwiaty, które uprawiamy, trafiają do naszych wolontariuszy (w liczbie ok. 25) – gdy tylko postawisz na kuchennym stole świeże kwiaty, życie od razu staje się piękniejsze”.

Ludzie zazwyczaj są zachwyceni ogrodem Golden Hill, ale nigdy nie można być tego do końca pewnym. Kiedy Mitchell zabiera dzieci do ogrodu, nigdy nie wie, jaka będzie ich reakcja: „Czasami ich myśli skierują się ku czemuś, co jest absolutnie przypadkowe, jak zbieranie agrestu, innym razem dzieci po prostu wzruszą ramionami lub będą całkowicie zdezorientowane”. W tej chwili rokitnik, który owocuje, naprawdę poruszył ich wyobraźnię – mimo że smakuje „cierpko jak

kwaśny Haribo”, pożerają jego jagody jak by były słodziutkie, mówi Mitchell.

Dla dzieci w Golden Hill klub ogrodniczy oferuje przestrzeń na łonie natury, gdzie nie muszą uczestniczyć w żadnych zorganizowanych zajęciach. Uczestnictwo w zorganizowanych zajęciach nie jest odgórnie nakazane, a Mitchell mówi, że wiele z nich chce po prostu spędzać czas na bieganiu, bez mówienia im, co mają robić. „Kiedy w tym roku zbieraliśmy

Rysunek 24. Ogród społeczny Golden Hill w Bristolu. Zdjęcie: Adrian Sherratt/Alamy.

ziemniaki, tylko jedna osoba od początku chciała tego spróbować, ale zanim

zaczęliśmy zbierać, już wszyscy chcieli się w to włączyć. Uważam, że kopanie ziemniaków przez mieszkańców miast może być uznane za szalenie ekscytujące, ponieważ to jak z szukaniem zakopanego skarbu, wszyscy to lubią. “ Zauważyła ona, że coraz więcej ludzi dzwoni z pytaniami jak założyć własny ogród społeczny: „Jest w tym tak duży potencjał – praktycznie każda społeczność może mieć swój wspólny ogród, nie sądzę, abyśmy kiedykolwiek osiągnęli punkt, w którym powiemy, że jest ich zbyt wiele.” Najlepsze w tych ogrodach jest to, że są dostępne dla wszystkich bez wyjątku. „Ogrody społecznościowe to coś, z czego nikt nie jest wykluczony ze względów finansowych – każdy może przyjść, wziąć konewkę i zaangażować się. Nie musisz kupować bambusowej szczoteczki do zębów ani samochodu elektrycznego.” Dla Mitchell jest to „rewolucyjne w cichy, niekomercyjny i dość radykalny sposób”.

Żeby znaleźć ogród społeczny w twojej okolicy odwiedź <https://www.rhs.org.uk/get-involved/find-a-group>

6.2.1 Ćwiczenia dla nauczycieli

Przeczytaj tekst i wykonaj następujące zadania:

- Jaki trwały, oparty na zrównoważonym rozwoju wkład możesz wnieść dzięki projektowi jak ten?
- Jak możesz zaplanować taki projekt w swoim miejscu zamieszkania? Utwórz plakat dla podobnego, fikcyjnego projektu.
- Jakie są zalety i wady takiego wspólnego projektu? Podaj trzy zalety i trzy wady-zapisz je na plakacie.

6.2.2 Ćwiczenia dla nauczycieli

- Refleksja:
 - o W jaki sposób możesz wzbudzić zainteresowanie uczniów takim projektem?
 - o Czy kiedykolwiek spotkałeś się z takim projektem? Czy byłby to projekt do pokazania uczniom? (zajęcia terenowe / wycieczka)

- Czy masz własny ogród? W czym postrzegasz jego wartość? Do czego ci służy?
- Jeśli nie masz własnego ogrodu, w jaki sposób możesz jeszcze bardziej przybliżyć ludziom temat natury i jej ochrony?
- Badania:
 - W jaki sposób możesz zastosować zasady zrównoważonego rozwoju w swoim własnym ogrodzie?
 - Jakie dodatkowe pozytywne efekty wywierają na ludzi rośliny i zwierzęta?

6.2.3 Wskazówki i rady / Organizacje pozarządowe dla zrównoważonego rozwoju

- Komisja Europejska: Environment (europa.eu)
- Global Footprint Network: oblicz swój ślad, miniony dzień na ziemi, różne dane, pomoce edukacyjne, .. Kalkulator Śladu Ekologicznego
- The Guardian: 50 prostych sposobów na bardziej ekologiczne życie | Environment | The Guardian
- Green Journal: Green Journal | Wiadomości na temat energii odnawialnych i zrównoważonego rozwoju
- Światowy Fundusz na Rzecz Przyrody (WWF): Zrównoważony rozwój: | Topics | WWF (worldwildlife.org)
- The Austrian Ecolabel: Witajcie w "Zielonym Świecie" of the Austrian Ecolabel ← Home ← Umweltzeichen.at
- Bewusstkaufen.at: Lista różnych państwowych i międzynarodowych marek (dostępna tylko w jęz. niemieckim): Label-Kompass — Gütezeichen für nachhaltige Produkte (bewusstkaufen.at)

7. Sesja szkoleniowa z zakresu dydaktyki w obszarze Edukacji dla Zrównoważonego rozwoju (ESD)

Zawartość rozdziału

1. Jak stworzyć przyjazne otoczenie dla nauki o Zrównoważonym Rozwoju
 1. Co można zrobić?
 2. Dlaczego metody niekonwencjonalne?
2. Włącz zdolność krytycznego myślenia u uczniów
3. Refleksje na temat różnych stylów uczenia się
 1. Uczenie się oparte na rozwiązywaniu problemów
 2. Aktywne uczenie się
 3. Różnorodność zajęć pozaszkolnych i różnorodność metodologiczna
4. Rodzaje uczenia się
5. Burza mózgów - ćwiczenie
6. Zestaw tematów zajęć o zrównoważonym rozwoju do realizacji w klasie
7. Możliwości działań
8. Organizacje pozarządowe, dzięki którym możesz dowiedzieć się więcej
9. Bibliografia

7.1 Jak stworzyć przyjazne otoczenie dla nauki o Zrównoważonym rozwoju

Pojęcie zrównoważonego rozwoju zostało po raz pierwszy zdefiniowane w 1987 roku w raporcie Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju zatytułowanym Nasza wspólna przyszłość. Dokument określił go jako termin opisujący rozwój społeczno-gospodarczy współczesnych społeczeństw, polegający na zaspokajaniu ich potrzeb w taki sposób, aby nie ograniczać możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń.

Rozwój zrównoważony zakłada równoległy rozwój gospodarki i społeczeństwa.

Według wyjaśnienia Waldemara Affelta w Polskiej Encyklopedii PWN, wdrożenie pomysłu zrównoważonego rozwoju wymaga:

- 1) Ochrony środowiska przyrodniczego na skalę globalną;
- 2) Solidarności w stosunkach między różnymi krajami, zwłaszcza bogatymi i biednymi oraz solidaryzowania się z przyszłymi pokoleniami;
- 3) Traktowania czynników ekonomicznych, politycznych, społecznych i środowiskowych jako współzależnych od siebie.

Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju polega na budowaniu świadomości ludzi na temat tego, jak odnoszą się do swojego otoczenia i jaki wywierają na nie wpływ. Przedstawia również środki, które można wykorzystać do prowadzenia bardziej zrównoważonego życia oraz działania, które można podjąć, aby osiągnąć Cele Zrównoważonego Rozwoju.

Badania nad zrównoważonym rozwojem powinny motywować społeczeństwo poprzez zwracanie uwagi na określone treści i efekty uczenia się oraz łączenie tych dwóch rzeczy. Pozwala to ludziom zdać sobie sprawę z potrzeby stosowania zasad zrównoważonego rozwoju i podejmować decyzje ze świadomością, że ich działania wpływają na środowisko, gospodarkę i społeczeństwo. Nie zapominając oczywiście o potrzebie szacunku i tolerancji, co pomaga w tworzeniu bardziej sprzyjającego świata dla obecnych i przyszłych pokoleń.

Nauka o zrównoważonym rozwoju w znacznym stopniu przyczynia się do kształtowania nowych umiejętności, narzędzi i koncepcji wykorzystywanych do zwalczania praktyk, które naruszają równowagę środowiska naturalnego (nie są uważane za zrównoważone). Ponadto, pomaga budować odporność na różne problemy społeczne. Uczenie się pomaga również we wszystkich aspektach życia codziennego, oferując umiejętności, które mogą wspierać daną osobę w osiągnięciu pewności siebie, staniu się bardziej konkurencyjnym, a nawet pomaga wzmocnić relacje, jak również rozwijać umiejętności zarządzania konfliktem nierozzerwalnie związane z relacjami między ludźmi a ich otoczeniem.

Odpowiedzialni nauczyciele doskonale wiedzą, że tworzenie właściwych warunków nauczania jest konieczne, aby wspierać uczniów w ich pracy i rozwoju. Pozytywne środowisko w klasie jest niezwykle ważne. Nauczyciele powinni stworzyć przyjazne, wspierające, bezpieczne, sale lekcyjne, w których jednocześnie będzie

można postawić przed uczniami wyzwania naukowe. Należy to zrobić, aby pomóc budować i wzmacniać pozytywne środowisko uczenia się, co zaowocuje zwiększeniem uwagi uczniów, zmniejszy ich lęk oraz pomoże wspierać ich rozwój emocjonalny i prawidłowe zachowanie.

Wspierając pozytywną kulturę uczenia się, nauczyciele motywują uczniów, czego efektem są świetne wyniki nauczania. Jednakże, pozytywne środowisko uczenia się nie powstaje tak po prostu – musi zostać stworzone, i to jest zadanie głównie dla nauczyciela.

7.1.1 Co można zrobić?

Nie ma modelu idealnego otoczenia sprzyjającego nauce. Każda lekcja, którą prowadzisz, jest wyjątkowa i obejmuje społeczność ludzi o różnych tożsamościach, pochodzeniu i doświadczeniu.

Szereg strategii może pomóc w stworzeniu przyjaznego, integracyjnego klimatu w klasie, który odpowiada potrzebom uczniów.

Od samego początku niezbędny jest pozytywny ton wzmacniany odpowiednim programem nauczania, działania na rzecz budowania społeczności, ciepła atmosfera, ale też konstruktywne informacje dotyczące osiągnięć uczniów.

Promuj otwarty dyskurs i komunikację stosując tworzone wspólnie z uczniami umowy, produktywnie rozwiązywanie problemów i konfliktów oraz regularną informację zwrotną od uczniów.

Należy stworzyć środowisko sprzyjające edukacji włączającej poprzez wykorzystanie różnorodnych i reprezentatywnych materiałów edukacyjnych. Trzeba też rozważyć różnorodne metody nauczania wykorzystujące najnowszą technologię, z różnymi opcjami uczestnictwa i zadań do wykonania. Zajęcia powinny być zorganizowane tak, aby wspierać uczących się poprzez jasne określenie celów i oczekiwań dotyczących kursu i zadań, zapewnienie dostępności materiałów i zasobów wspierających dobrostan uczniów.

Należy właściwie dbać o swoje zdrowie, zarówno psychiczne, jak i fizyczne.

Uważa się, że pozytywne myślenie jest kluczowym elementem w tworzeniu odpowiednich warunków nauczania.

Obowiązkiem wszystkich nauczycieli jest pomoc w promowaniu wartości zrównoważonego rozwoju w sposób, który stymuluje aktywną, odpowiedzialną i zaangażowaną partycypację obywatelską uczniów w szkole, domu i społeczności, zarówno na poziomie krajowym jak i międzynarodowym. Musimy przestrzegać zasad takich jak:

- kształcenie odpowiedzialnych obywateli, którzy aktywnie uczestniczą w życiu otaczającej ich społeczności z szacunkiem, przyjaźnią i miłością;
- zachęcanie do demokratycznej postawy w codziennym podejmowaniu decyzji;
- rozwijanie świadomości ekologicznej
- promowanie międzykulturowości opartej na poszanowaniu wartości i zwyczajów wszystkich kultur;

Sukces zrównoważonego rozwoju zależy, między innymi, od prawidłowego procesu uczenia się. Aby stworzyć odpowiednie warunki, UNESCO, w celu promowania wiedzy na temat zagadnień związanych ze zrównoważonym rozwojem, wspiera specyficzne i niekonwencjonalne środowisko uczenia się, poza formalnym otoczeniem.

7.1.2 Dlaczego metody niekonwencjonalne?

Niekonwencjonalne lub pozaszkolne środowiska uczenia się, z nieformalnym podejściem do procesu nabywania wiedzy i umiejętności, skupiają się na:

- roli nauczycieli, która została zmieniona z „instruktora” na „moderatora”
- dyskusji jako wymianie logicznych argumentów, z możliwością akceptacji różnego rodzaju odpowiedzi, poza odpowiedziami typu „tak-nie”.
- umiejętności dokonywania wglądu i rozwijaniu kompetencji w szerokim zakresie
- umiejętności korzystania z informacji w sposób elastyczny oraz umiejętności prowadzenia dyskusji na podstawie eksperymentów naukowych, nieograniczonych szkolnymi programami nauczania.
- zapewnieniu praktycznego kontekstu do zastosowania zdobytej wiedzy i umiejętności w realnym życiu

- grach wymagających współpracy (tzw. kooperacyjne), opowiadaniu historii, uczestnictwu w interaktywnych warsztatach i zajęciach na świeżym powietrzu. Istnieją różne rodzaje niekonwencjonalnych środowisk uczenia się w kontekście zrównoważonego rozwoju, z których najskuteczniejsze i najszerzej stosowane to:
- kształcenie ustawiczne (nazywane też uczeniem się przez całe życie),

Uczenie się przez całe życie wyprzedza i znacznie wykracza poza fazę szkolną, umożliwiając ludziom ciągłą naukę i odpowiednie dostosowywanie posiadanej wiedzy do swoich aktualnych potrzeb. Szczególnie dotyczy to krajów rozwijających się, gdzie uczniowie spędzają w szkole znacznie mniej czasu niż ich rówieśnicy w uprzemysłowionym świecie.

- uczenie się transformatywne

Uczący się mogą zmodyfikować swoje myślenie w oparciu o nowe informacje i krytyczne refleksje, co może prowadzić do zmiany w pojmowaniu wszystkich aspektów naszego życia: ekonomicznych, społecznych i środowiskowych (Ouane A, 2011).

- uczenie się oparte na rodzimej wiedzy

Sposób uczenia się oparty na tradycyjnej wiedzy, umiejętnościach i praktykach uczniów i ich społeczności.

- nauka oparta na doświadczeniu

Teoria uczenia się przez doświadczenie Kolba (Kolb, 1984) definiuje ten rodzaj uczenia się jako „proces, w którym wiedza powstaje poprzez transformację doświadczenia”.

7.2 Włącz zdolność krytycznego myślenia u uczniów

Myślenie krytyczne można zdefiniować jako zdolność do samodzielnego, jasnego i racjonalnego myślenia. Obejmuje ono zdolność do refleksji nad pomysłem lub problemem, zastosowania rozumu i tworzenia logicznych połączeń między pomysłami. Osoba myśląca w sposób krytyczny jest aktywnym uczestnikiem procesu nauczania, a nie biernym odbiorcą informacji.

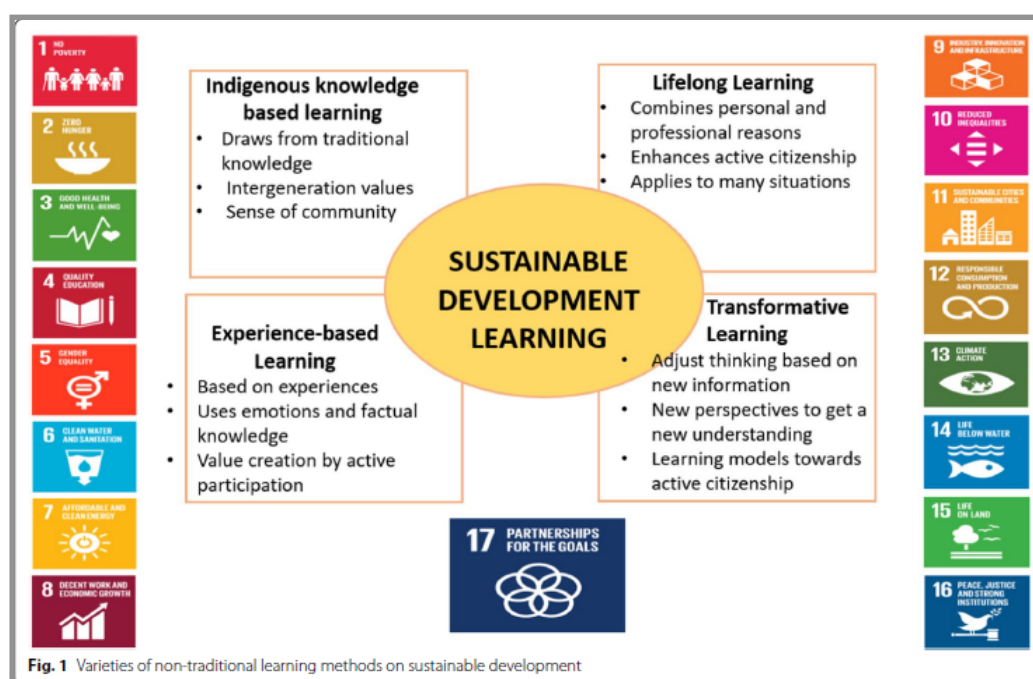
Poniższa tabelka przedstawia etapy procesu krytycznego myślenia.

- Zrozumieć powiązania między poszczególnymi pomysłami
- Określić znaczenie oraz trafność argumentów i pomysłów
- Uznać, zbudować i ocenić argumenty
- Znaleźć niespójności i błędy w rozumowaniu
- Zastosować systematyczne, spójne i konsekwentne podejście do problemu
- Dokonać refleksji na temat własnych założeń, przekonań i wartości

Rysunek 25. Kroki procesu krytycznego myślenia, źródło: <https://medium.com/@shahbaz.jaffri/what-is-critical-thinking-f0269d1e6f53>

Dlaczego krytyczne myślenie jest ważne?

Umiejętność krytycznego myślenia wykorzystujemy nie tylko do zdobywania wiedzy, ale przede wszystkim do codziennego rozwiązywania problemów i zrozumienia wpływu podejmowanych przez nas decyzji, co pozwala podejmować je w sposób rozsądny i racjonalny. Umiejętności te przygotowują młodych ludzi do rozwiązywania złożonych problemów współczesnego świata, takich jak np. potrzeba mądrego wykorzystania zasobów naturalnych.

Rysunek 26. Zróżnicowanie niekonwencjonalnych metod nauczania o zrównoważonym rozwoju.

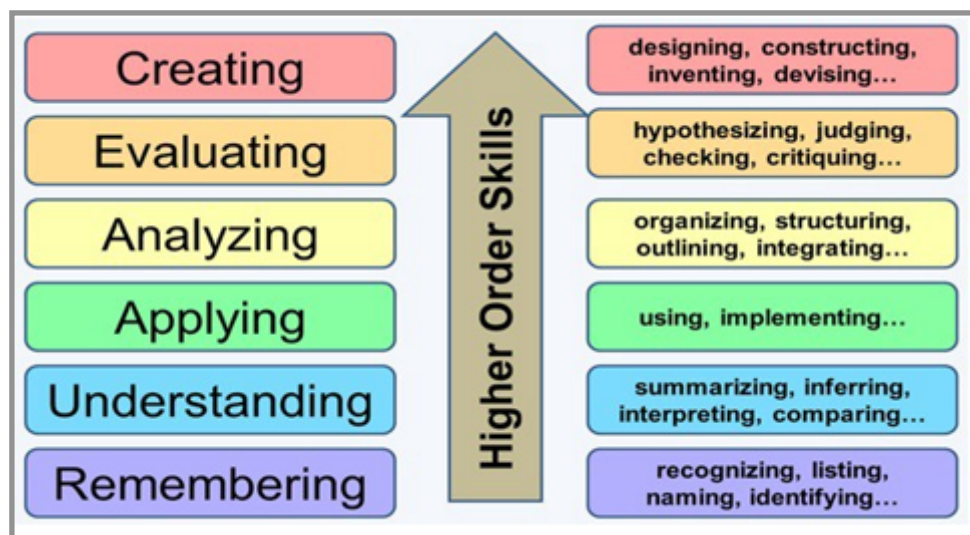
Udowodniono, że umiejętność krytycznego myślenia jest jedną z najbardziej cenionych cech, których pracodawcy poszukują u kandydatów do pracy. Chcą oni pracowników, którzy potrafią rozwiązywać problemy, podejmować odpowiednie decyzje i działania.

Co zrobić, aby nauczyć się krytycznego myślenia?

Myślenie krytyczne jest ściśle związane z dobrostanem i długowiecznością oraz w większym stopniu niż inteligencja pozwala na przewidywanie tego, co się w życiu może wydarzyć. Inteligencji nie można nauczyć, ale krytycznego myślenia już tak, co daje umiejętność analizowania problemów i na tej podstawie podejmowania mądrych decyzji.

1. Najpierw ustal, co chcesz osiągnąć – potem zastanów się, po co myśleć krytycznie, następnie musisz w zdyscyplinowany sposób podążać za wskazówkami, chyba że zmieniające się okoliczności zmuszą cię do cofnięcia się do początku procesu decyzyjnego.
2. Musisz zdać sobie sprawę z tego, jak twoje osobiste preferencje i uprzedzenia mogą wpływać na twoje myślenie.
3. Przewidywanie jest niezwykle ważne – nasze decyzje z pewnością będą lepsze i pomogą osiągnąć nam sukces jeśli po wyciągnięciu wstępnych wniosków zatrzymamy się i rozważymy ich wpływ na ludzi i działania wokół nas.
4. Zastanawianie się nad konsekwencjami naszych wyborów może ujawnić potencjalne pułapki i uchronić nas przed konsekwencjami niemądrych decyzji.
5. Ćwicz i bądź cierpliwy - podobnie jak u innych, umiejętność krytycznego myślenia wymaga czasu i wysiłku.

Nasze szkoły angażują się w kształcenie pokolenia liderów, którzy głęboko zastanawiają się nad sprawami dotyczącymi ich świata i podejmują mądre decyzje w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju.

Rysunek 27. Rozwijanie umiejętności.

Zapamiętywanie i rozumienie rozpoczyna proces od rozpoznania problemu i zastanowienia się nad tematem.

Stosowanie można tu zdefiniować jako interpretację lub refleksję nad różnymi argumentami dotyczącymi danej kwestii.

Analiza oznacza obiektywną i krytyczną analizę tematu, z rozważeniem implikacji, jakie mogą kryć się za stwierdzeniem lub argumentem.

Ewaluacja polega na sprawdzeniu, jak silne i ważne są różne punkty widzenia, w tym zidentyfikowaniu wszelkich słabości lub negatywnych aspektów dowodów lub argumentów.

Tworzenie, które tutaj oznacza rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji – rozumowanie ustrukturyzowane i wspieranie ostatecznej decyzji.

7.3 Różne style uczenia się - Refleksja

Proces naturalnego uczenia się powinien zaspokajać dwie ważne ludzkie potrzeby, które są ze sobą ściśle powiązane. Jedną z nich jest chęć poznania świata, zdobycia wiedzy o nim, drugą – dążenie do kształtowania siebie, rozwijania własnego umysłu, w celu lepszego poznania świata i pełniejszego korzystania z własnego rozumu (W. Okoń, 1987).

Naturalne uczenie się polega na aktywowaniu własnych zdolności poznawczych uczącego się poprzez:

1. Postrzeganie rzeczy i wydarzeń, które go otaczają.
2. Obserwowanie ich, gdy na pierwszy plan wysuwają się procesy wyobraźni.
3. Myślenie abstrakcyjne, gdy uogólniając wyniki obserwacji odrywamy się od samych rzeczy i zdarzeń.
4. Tworzenie lub przetwarzanie rzeczy i zdarzeń, gdy pojawia się myślenie praktyczne („techniczne”), po którym następuje działanie.

Według A.B. Dobrowolskiego (1958): „Podstawą prawdziwej aktywności umysłowej jest rozwój zdolności umysłowych i samodzielności w myśleniu, których ani dzieci, ani dorośli nie mogą nabyć poprzez jednostronne uczenie się gotowych komunikatów. Dlatego metody uczenia się nie mogą obejmować tylko tych, które odwołują się do myślenia reprodukcyjnego, uwagi i pamięci”. Oprócz nich istnieją również metody, które zmuszają ucznia do bezpośredniego poznawania rzeczywistości oraz samodzielnego rozwiązywania problemów teoretycznych.

Dlatego proces uczenia się powinien obejmować, oprócz różnorodności metodologicznej, uczenie się oparte na problemach, aktywne uczenie się oraz różne rodzaje edukacji pozalekcyjnej.

7.3.1 Uczenie się oparte na rozwiązywaniu problemów

Polega ono na pojawianiu się sytuacji problemowych, samodzielnym wyszukiwaniu przez uczniów pomysłów na ich rozwiązanie oraz sprawdzaniu poprawności (prawdziwości) tych pomysłów. Główne cechy to:

1. Uczniowie zdobywają nowe informacje poprzez rozwiązywanie problemów teoretycznych i praktycznych.
2. Rozwiązując problem, to uczeń pokonuje wszelkie przeszkody; jego aktywność i samodzielność osiąga tu wysoki poziom.
3. Tempo nauki zależy od ucznia lub grupy uczniów. Słabsi uczniowie czerpią korzyści z pracy w grupie.
4. Większa aktywność uczniów sprzyja rozwijaniu pozytywnej motywacji.
5. Efekty uczenia się są stosunkowo wysokie i trwałe. Uczniom łatwiej jest zastosować wiadomości w nowych sytuacjach, jednocześnie rozwijając swoje zdolności umysłowe i twórcze.

7.3.2 Aktywne uczenie się

Michael Prince wyjaśnia: „Aktywne uczenie się jest ogólnie definiowane jako każda metoda instruktażowa, która angażuje uczniów w proces uczenia się. Krótko mówiąc, aktywne uczenie się wymaga od uczniów wykonywania głównych działań edukacyjnych i myślenia o tym, co robią” (Prince 2004). Najważniejsze jego cechy to:

1. Uczniowie są bardziej zaangażowani w proces uczenia się, bardziej współpracują, są produktywni i kreatywni.
2. Łącząc zajęcia z zastosowaniem nowoczesnej technologii z programem nauczania, którym kierują się nauczyciele, uczniowie mogą rozwijać umiejętności w zakresie informatyki, uczenia maszynowego i modelowania symulacyjnego podczas codziennych lekcji. Rozwijają innowacyjne umiejętności dzięki technologii.
3. Uczniowie uczą się sztuki komunikowania się w grupie i świadomego uczestniczenia w życiu społecznym. Grupa integruje się podczas wspólnej pracy i zabawy.

7.3.3 Różnorodność zajęć pozaszkolnych i różnorodność metodologiczna

Ostatnie badania wskazują, że uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych jest aspektem zwiększania poczucia zaangażowania uczniów lub przywiązania do ich szkoły, co tym samym zmniejsza prawdopodobieństwo niepowodzeń szkolnych i porzucenia szkoły (Lamborn 1992; Finn 1993).

Zastosuj wiele strategii, które odwołują się do różnych umiejętności i preferencji: wykład, dyskusja w całej klasie i w grupach, dzielenie się przemyśleniami, ćwiczenia z pisaną, studia przypadków, odgrywanie ról, gry, narzędzia technologiczne i wiele innych. I nie ograniczaj się do konwencjonalnych „tekstów” – filmy i wideoklipy, podcasty i wykłady zaproszonych gości to ciekawe sposoby na prezentację treści. Zajęcia głównie dotyczą:

- Sztuki
- Wiary / kultury
- Polityki

- Sportu i aktywności fizycznej
- Wolontariatu
- Opiekę domownikami i innymi

Mówiąc o różnorodności metodologicznej, style uczenia się możemy klasyfikować na różne sposoby.

Ćwiczenie

Uzupełnij poniższe siedem zdań w oparciu o własne doświadczenia związane z uczeniem się. Pozwoli ci to określić swój styl uczenia się.

(To samo ćwiczenie można przeprowadzić z uczniami w twojej klasie, aby dowiedzieć się więcej o nich jako o uczniach i odpowiednio zaplanować process nauczania).

Patrzanie na siebie przez pryzmat bycia uczniem

Uzupełnij zdania – zadanie indywidualne:

- Uczę się powoli kiedy...
- Uczę się szybko kiedy...
- Uczenie jest dla mnie proste kiedy...
- Uczenie się z podręczników jest...
- Uczenie się w grupie jest...
- Dobrze uczyć się od kogoś, kto ...
- Lubię się uczyć kiedy ...

7.4 Rodzaje uczenia się

Jeśli chodzi o aktywność edukacyjną, może się okazać, że wybieramy konkretne sposoby w celu lepszego rozumienia informacji. Kiedy zadajesz sobie pytanie, jaki jest twój najbardziej skuteczny styl uczenia się, spostrzeżenia dotyczące samego siebie mogą pomóc ci odnieść sukces w edukacji.

Wzrokowcy (osoby z pamięcią wzrokową)

Wzrokowcy uczą się najlepiej, gdy to, czego mają się nauczyć można zwizualizować. Potrzebują bardziej obrazowego podejścia niż inni. Materiały takie jak mapy, diagramy, wykresy, a nawet drukowane teksty dobrze sprawdzają się w nauczaniu wzrokowców. Kiedy instruktorzy ilustrują swoje wykłady lub prezentują diagramy na tablicy, wzrokowcy znacznie lepiej zapamiętują informacje.

Słuchowcy (osoby z pamięcią słuchową)

Wszyscy słuchowcy zazwyczaj wolą słuchać informacji niż czytać lub oglądać je wyświetlane. Zdarza się, że słuchowcy mówią i czytają powoli. Mają tendencję do myślenia linearnego i często powtarzają na głos to, co słyszą. Jeśli chodzi o naukę, słuchowiec najlepiej zapamięta materiał, gdy rozmawia o nim z kimś innym, ponieważ łatwiej będzie mu przypomnieć sobie rozmowę niż zwizualizować sobie słowa na stronie. Słuchowcy preferują wykłady, filmy i pokazy na żywo.

Kinestetycy (ruchowcy)

Najbardziej praktyczny rodzaj uczenia się preferują uczniowie kinestetyczni. Najlepiej uczą się przez działanie i mogą być niespokojni, jeśli zostaną zmuszeni do siedzenia przez dłuższy czas. Kinestetycy najlepiej radzą sobie, gdy mogą uczestniczyć w zajęciach lub rozwiązywać problemy w praktyczny sposób. Bycie aktywnym, czasami nawet fizycznie zaangażowanym (podrzucanie piłki, robienie na drutach) pomoże im zachować informacje w bardziej trwały sposób. Mają tendencję do zapamiętywania najlepiej rzeczy, które robią.

Uczniowie uczący się poprzez pisanie i czytanie

Osoby uczące się poprzez czytanie i pisanie odczuwają wyjątkową przyjemność z obcowania ze słowem pisany. Wolą przyswajać informacje poprzez czytanie tekstów, ich strzeszczanie i przeformułowywanie. W przypadku tego stylu uczenia dobrze sprawdza się tradycyjny podręcznik szkolny i proces robienia notatek.

Identyfikując swój styl, możesz mieć większą kontrolę nad swoją nauką, co w efekcie może ci ją ułatwić. Nie próbujmy jednak łączyć całej edukacji z jednym stylem uczenia się i zastanówmy się nad różnymi metodami, które możesz wypróbować w procesie edukacji.

- Przed testem powtarzaj materiał stosując karty okazowe (flashcards).
- Korzystaj z diagramów sekwencji działań (flowcharts).
- Pracuj w zespole, aby przedyskutować pomysły z innymi uczniami.
- Przepisuj notatki z wykładów, nagrywaj je w celu późniejszego odsłuchania.

- Do powtórek wydrukuj sobie slajdy prezentacji.
- Przedstawione pomysły zaprezentuj własnymi słowami.
- Opisz to co widzisz (przekształć obraz w zdania).
- Przeczytaj sobie głośno wydrukowany tekst.
- Powtarzaj wiedzę z notatek chodząc.
- Ustnie powtarzaj materiał z inną osobą, jednocześnie odbijając piłkę.

Doświadczenie którejkolwiek z powyższych technik może zmienić nawyki związane z procesem uczenia się. Można je poprawić stosując techniki wszystkich stylów uczenia się w zależności od zajęć czy tematu. Oferowanie materiałów w różnych formatach angażowało większą liczbę uczniów i dawało lepsze wyniki. Angażowanie zmysłów w jak najszerszym zakresie, a nawet samo powtarzanie z pewnością robi różnicę. W ten sposób style uczenia się mogą mieć realny wpływ na nasze doświadczenia z uczeniem się.

7.5 Burza mózgów - ćwiczenie

Co możemy zrobić:

1. Burza mózgów
2. Czytanie, po którym następuje dyskusja w klasie
3. Oglądanie krótkiego filmu lub kilku wideoklipów i omawianie tematów lub problemów w małych lub dużych grupach
4. Aktywność w akwarium (tj. niektórzy uczniowie siedzący w kręgu zadają pytania, przedstawiają opinie i dzielą się informacjami, podczas gdy inni uczniowie spoza kręgu uważnie słuchają prezentowanych pomysłów i zwracają uwagę na proces. Potem następuje odwrócenie ról).
5. Krótkie, nieoceniane quizy sprawdzające zrozumienie materiału przez uczniów
6. Autorefleksja indywidualnie lub w małych grupach
7. Odpowiadanie na pytania za pomocą KAHOOT, Formularzy Google lub innych narzędzi cyfrowych w celu sprawdzenia zrozumienia zagadnienia przez uczniów
8. Małe grupy pracują wspólnie nad zadaniem (np. ułóż puzzle)
9. Ćwiczenia lub symulacje odgrywania ról

10. Problemy lub sytuacje realnego świata (np. identyfikacja problemów w rodzinnym mieście, proponowanie możliwych rozwiązań. Następnie praca ze społecznością, aby poprawić sytuację lub rozwiązać problemy)

11. Refleksyjna rozmowa i zajęcia z wykorzystaniem metody dramy i podobnych metod.

Oto kilka wskazówek dla nauczycieli, jak budować pozytywne relacje podczas ćwiczeń:

- postaraj się stworzyć indywidualny sposób komunikowania się z innymi, zacznij od przełamania pierwszych lodów, a następnie wykorzystaj nowoczesne technologie różne strategie twórcze i dużo humoru – to przyciągnie uwagę uczniów,
- spraw, aby ważne informacje były jak najbardziej dostępne, np. przez umieszczenie ich na platformach internetowych,
- postaraj się nawiązać pozytywną relację z uczniami zaczynając od poznania ich zainteresowań, mocnych i słabych stron,
- przedstawiaj tematy i pomagaj w otwieraniu dyskusji, a następnie pozwól uczniom pokierować rozmową; nauczyciele mogą dowiedzieć się wiele o swoich uczniach, po prostu słuchając.
- pozostań otwarty na pytania, zachęć uczniów do wyrażania siebie
- umożliw uczniom dzielenie się swoimi uczuciami i zachęć ich do wzajemnego słuchania się, komplementowania się nawzajem, wyrażania wdzięczności i wspólnego rozwiązywania problemów
- zamiast koncentrować się na tym, co twoi uczniowie robią źle i upominać ich (forma negatywnego wzmocnienia), co może nieodwracalnie zaszkodzić i spowodować brak jakiegokolwiek aktywności z ich strony promować działanie - chwal swoich uczniów za to, co robią dobrze.

Znajdź tematy i aktywności, które spodobają się twoim uczniom!

Projekty to coraz popularniejszy sposób angażowania i motywowania uczniów. To także świetny sposób na pobudzenie kreatywności uczniów i promowanie pracy zespołowej. Istnieje wiele ważnych tematów, które można wykorzystać na lekcjach.

7.6 Zestaw tematów do lekcji o zrównoważonym rozwoju

1. Bioróżnorodność
2. Edukacja obywatelska
3. Zmiany klimatyczne
4. Różnorodność kulturowa
5. Demokracja
6. Środowisko przyrodnicze
7. Etyka
8. Żywność – mniej marnotrawienia
9. Równouprawnienie płci
10. Promocja zdrowia
11. HIV i AIDS
12. Porozumienie ponadkulturowe 75
13. Sprawiedliwość
14. Zarządzanie zasobami naturalnymi
15. Walka z biedą
16. Pokój, prawa człowieka i bezpieczeństwo
17. Odpowiedzialność w kontekście lokalnym i globalnym
18. Rozwój terenów wiejskich
19. Produkcja i konsumpcja oparte na zrównoważonym rozwoju
20. Urbanizacja oparta na zrównoważonym rozwoju
21. Woda

7.7 Możliwości działań

1. Zbieranie plastikowych nakrętek
2. Zbieranie zużytych baterii
3. Opracowanie materiałów dla własnych organizacji, np. broszur z przykładami dobrych praktyk
4. Założenie ogrodu w szkole
5. Kampanie informacyjne dla społeczności lokalnej
6. Wystawa interaktywna,

7. Krajowe konkursy na temat opieki dziennej
8. Działania partnerskie, na przykład praktyczne zaangażowanie w działalność organizacji pozarządowych
9. Dyskusje publiczne, na przykład na temat partnerstw między organizacjami pozarządowymi a firmami
10. Recykling wkładów atramentowych, tonerów i telefonów komórkowych
11. Zmniejszenie objętości/przepływu wody w łazienkach
12. Odwiedzanie gospodarstw lub lasów

7.8 Organizacje pozarządowe, dzięki którym możesz dowiedzieć się więcej

Organizacje pozarządowe (NGO), opierające swą działalność na zrównoważonym rozwoju, wnoszą istotny wkład w środowisko, społeczeństwo i zrównoważony rozwój na całym świecie. Są odpowiedzialne za ważne badania, pomoc, świadomość konsumentów, ochronę i wiele więcej, dlatego ważne jest, aby mieć wiedzę na temat najbardziej wpływowych organizacji działających obecnie na rzecz zrównoważonego rozwoju. Te organizacje pozarządowe często oferują cenne zasoby uczniom i studentom, włączając w to możliwość prowadzenia własnych badań, odbycia staży, praktyk i wolontariatu. Poniższa lista przedstawia 16 najbardziej wpływowych organizacji pozarządowych zajmujących się zrównoważonym rozwojem.

1. **CERES:** promuje zrównoważone praktyki i rozwiązania biznesowe, współpracując z ponad 80 firmami, od firm motoryzacyjnych począwszy, po dostawców usług finansowych AchG (RtrIzPeOcia część to firmy z listy Fortune 500), a także 130 organizacji członkowskich. W 2003 r. Ceres uruchomiła Sieć Inwestorów ds. Ryzyka Klimatycznego (INCR), która rozrosła się do 100 wiodących inwestorów wspólnie zarządzających aktywami o wartości ponad 11 bilionów dolarów. Główne obszary zainteresowań CERES to rozwój rozwiązań klimatycznych, ochrona globalnych zasobów wodnych, budowanie sprawiedliwej i integracyjnej gospodarki oraz przyspieszenie zrównoważonych rynków kapitałowych.

2. **Conservation International (CI):** współpracuje z naukowcami, społecznościami lokalnymi i ekspertami, aby chronić przyrodę, globalną bioróżnorodność i społeczności ludzkie. Dąży do ochrony bogactwa natury, promowania zrównoważonego biznesu i wspierania skutecznego zarządzania. CI wspiera tworzenie, rozbudowę i lepsze zarządzanie prawie 50 milionami akrów morskich i lądowych obszarów chronionych, a gromadzenie danych doprowadziło do odkrycia ponad 1400 gatunków nowych dla nauki.
3. **Doctors Without Borders:** udzielają pomocy medycznej w nagłych wypadkach osobom dotkniętym konfliktami, epidemiami, katastrofami lub wykluczeniem z opieki zdrowotnej. Od 1971 roku organizacja leczyła dziesiątki milionów ludzi w ponad 80 krajach. W 1999 roku otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla.
4. **Food and Water Watch:** pracuje nad tym, aby żywność, ryby i woda były bezpieczne, dostępne, a ich produkcja oparta na zrównoważonym rozwoju. Organizacja zwiększyła świadomość konsumentów na temat środowiskowych i ekonomicznych kosztów wody butelkowanej i pomogła dziesiątkom społeczności w walce z prywatyzacją publicznych dostaw wody.
5. **Global Footprint Network:** założona w 2003 roku jest niezależnym think tankiem utworzonym jako charytatywna organizacja non-profit. Jej celem jest opracowywanie i promowanie narzędzi służących postępowi w zakresie zrównoważonego rozwoju, w tym śladu ekologicznego i potencjału biologicznego, które mierzą ilość zasobów, z których korzystamy i posiadamy. Narzędzia te mają na celu wprowadzenie ograniczeń ekologicznych do podmiotów decyzyjnych.
6. **Greenpeace:** Greenpeace, założony w 1971 roku, jest największą na świecie organizacją (liczy 2,8 miliona członków) działającą na rzecz ochrony środowiska. Podstawą jej działania jest nie stosowanie przemocy. Praca Greenpeace koncentruje się na zmianach klimatycznych, oceanach,

lasach, substancjach toksycznych, energii jądrowej i rolnictwie opartym na zrównoważonym rozwoju.

7. **Heifer International:** Heifer International zapewniła ponad 20,7 milionom rodzin – czyli 105,1 milionom mężczyzn, kobiet i dzieci, w celu zapewnienia im wyżywienia – zwierzęta i szkolenie w zakresie rolnictwa opartego na zrównoważonym rozwoju. Założona ponad 70 lat temu organizacja skupia się na walce z głodem i ubóstwem.
8. **Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (ang. The International Union for Conservation of Nature - IUCN):** zajmuje się gromadzeniem i analizą danych, badaniami, projektami terenowymi, rzecznictwem i edukacją. Misją IUCN jest „wpływanie, zachęcanie i wspomaganie społeczeństw na całym świecie w celu ochrony przyrody i zapewnienia, że każde wykorzystanie zasobów naturalnych jest sprawiedliwe i ekologicznie zrównoważone”.
9. **Rada Obrony Zasobów Naturalnych (ang. Natural Resources Defense Council -NRDC):** ponad 350 prawników, naukowców i innych specjalistów NRDC współpracuje z firmami, urzędnikami i grupami społecznymi w USA i na arenie międzynarodowej w kwestiach takich jak ograniczanie globalnego ocieplenia, czysta energia, ożywienie oceanów na świecie, obrona zagrożonej przyrody i dzikich miejsc, zapobieganie zanieczyszczeniom, zapewnienie bezpiecznej i wystarczającej ilości wody oraz wspieranie społeczności stosujących zasady zrównoważonego rozwoju.
10. **The Nature Conservancy (TNC):** Koncentrując się na ochronie gruntów i gatunków, TNC chroni ponad 119 milionów akrów ziemi i tysiące mil rzek na całym świecie. Prowadzi również ponad 100 projektów ochrony środowiska morskiego
11. **Ocean Conservancy:** od 1972 roku Ocean Conservancy działa na rzecz ochrony zdrowia i żywotności oceanów na świecie, w tym zamieszkujących je gatunków, oraz ludzi, dla których są one źródłami utrzymania. Poprzez swój program Międzynarodowe Sprzątanie Wybrzeży (International Coastal Cleanup) organizacja w ciągu ostatnich 25 lat usunęła 144,606,491 funtów śmieci z plaż na całym świecie.

12. **Oxfam**: Międzynarodowa konfederacja 17 organizacji, Oxfam walczy z ubóstwem i niesprawiedliwością w ponad 90 krajach. Pracują nad powiązаныmi ze sobą kwestiami, takimi jak prawa człowieka, reagowanie w sytuacjach kryzysowych i zrównoważony rozwój.
13. **Sierra Club**: Założony w 1892 roku przez ekologa Johna Muira, Sierra Club jest jedną z najstarszych i największych organizacji ekologicznych w Stanach Zjednoczonych. Chroni miliony akrów dzikiej przyrody i pomaga w uchwaleniu kluczowych przepisów dotyczących ochrony środowiska, w tym ustawy o czystym powietrzu i ustawy o czystej wodzie oraz ustawy o zagrożonych gatunkach. Przewodzi również wysiłkom zmierzającym do odejścia od stosowania paliw kopalnych.
14. **Slow Food International**: Jak sama nazwa wskazuje, Slow Food to przeciwieństwo fast foodu: czysta, uczciwa i zdrowa żywność dla wszystkich, regionalne tradycje, kulinarna przyjemność i wolne tempo życia. Rozpoczęty we Włoszech w latach 80. Slow Food ma członków w 160 krajach i promuje zasady zawarte w swoim Manifestie za pośrednictwem lokalnych i międzynarodowych wydarzeń oraz poprzez działalność swojego Uniwersytetu Nauk Gastronomicznych (University of Gastronomic Sciences).
15. **Światowy Instytut Zasobów (ang. World Resources Institute)**: WRI współpracuje z liderami, aby przekształcić informacje w działanie, koncentrując się na kwestiach takich jak zmiany klimatu, energia, żywność, lasy, woda, miasta i transport, zarządzanie, biznes i finanse. WRI ma ponad 450 ekspertów i pracowników pracujących na całym świecie.
16. **Światowy Fundusz na Rzecz Przyrody (ang. World Wildlife Fund (WWF))**: WWF działa w 100 krajach na rzecz ochrony przyrody i bioróżnorodności. Założony w 1961 roku jest obecnie wspierany przez prawie 5 milionów członków na całym świecie. Wśród ekspertów, Fundusz pozostaje najbardziej uznaną organizacją pozarządową m.in. za swój wkład w zrównoważony rozwój.

7.9 Bibliografia

1. Leal Filho (2021): Non-conventional learning on sustainable development, accessible at: <https://doi.org/10.1186/s12302-021-00525-8>.
2. Becton Loveless (2022): Strategies for Building a Productive and Positive Learning Environment, accessible at: <https://www.educationcorner.com/building-a-positive-learning-environment.html>.
3. The Ohio State University resources (2018): Shaping a Positive Learning Environment, accessible at: <https://teaching.resources.osu.edu/teaching-topics/shaping-positive-learning>.
4. Mayo P. (2019): Lifelong learning challenges: responding to migration and the sustainable development goals, accessible at: <https://doi.org/10.1007/s11159-018-9757-3>.
5. UNESCO. (2017): Education for sustainable development goals: learning objectives. UNESCO, Paris
6. Ouane A. (2011): Evolution of and perspectives on lifelong learning.
7. Yang J, Valdés-Cotera R (2011): Conceptual evolution and policy developments in lifelong learning. Hamburg, UNESCO Institute for Lifelong Learning, pp 24–39
8. Saul McLeod (2017): Kolb's Learning Styles and Experiential Learning Cycle, accessible at: <https://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>
9. Shahbaz Jaffri (2018): What is Critical Thinking?, accessible at: <https://medium.com/@shahbaz.jaffri/what-is-critical-thinking-f0269d1e6f53>
10. Flavin B. (2018): Different Types of Learners, accessible at: <https://www.rasmussen.edu/student-experience/college-life/most-common-types-of-learners/>
11. Polish Encyclopedia PWN (2020): accessible at: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rozwoj-zrownowazony;3969442.html>
12. Okoń W., (1987): Nauczanie problemowe we współczesnej szkole
13. Dobrowolski A. B. (1978): Mój życiorys naukowy,
14. Prince, M. (2004): Does Active Learning Work? A Review of the Research. *Journal of Engineering Education* 93 (3).

Nadruk

Niniejsza praca wraz ze wszystkimi jej częściami jest chroniona prawem autorskim. Jakiegokolwiek wykorzystanie całości lub fragmentów tej pracy bez zgody jest niedopuszczalne i podlega ściganiu. Dotyczy to w szczególności kopii i reprodukcji, tłumaczenia, mikrofilmowania oraz zapisywania i przetwarzania w systemach elektronicznych.

Sugestie i listy wysyłać:

Leibniz Universität Hannover
Institut für Didaktik der Demokratie
Callinstrasse 20
30167 Hannover
Germany
john.ashamu@idd.uni-hannover.de
www.agripol-education.eu

Odpowiedzialny za treść:

Leibniz Universität Hannover, Germany
Institut für Didaktik der Demokratie

Wydanie pierwsze - 2022

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union